

Nr 220.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående studiehjälpsverksamheten vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter; given Stockholms slott den 4 april 1952.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF.

Ivar Persson.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen framlägges förslag angående studiehjälpsverksamheten vid de allmänna läroverken m. fl. läro- och utbildningsanstalter. Det studiehjälpsystem, som därvid föreslås, avses skola börja tillämpas först budgetåret 1953/54 och omfatta studielån eller stipendier eller en kombination av studielån och stipendier. Studielånens maximibelopp höjes till 3 000 kronor per år. Stipendierna uppdelas i icke behovsprövade stipendier (studiebidrag, utbildningsbidrag) och behovsprövade stipendier. Studiebidragen motsvara närmast de nu vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter utgående, icke behovsprövade grundstipendierna. Den nuvarande lämplighetsprövningen för grundstipendierna föreslås dock icke bibehållen i fråga om studiebidragen. Icke behovsprövade stipendier (studiebidrag) föreslås nu jämväl för elever vid ett stort antal nya läroanstalter, t. ex. vissa anstalter för yrkesundervisning, folkhögskolor och lantmannaskolor.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 4 april 1952.

N ä r v a r a n d e:

Ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, LINGMAN, HAMMARSKJÖLD, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anför chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Persson, följande.

Statlig studiehjälp har sedan länge utgått till elever vid statligt kontrollerade undervisningsanstalter i form av stipendier eller studielån. Gemensamt för både stipendier och lån har varit, att de utdelats endast till dem, som varit i behov av ekonomisk hjälp för sina studier och att de till beloppen differentierats alltefter behovets storlek. Genom ett principiellt viktigt beslut av 1946 års riksdag bröts emellertid denna dittills undantagslösa norm. På förslag av Kungl. Maj:t beslöt nämligen riksdagen, att till vissa lärjungar vid de allmänna läroverken m. fl. därmed jämförbara läroanstalter skulle kunna utgå stipendier, i en del fall med bestämda belopp, lika för alla, utan prövning av elevens behov av studiehjälp. De lärjungar, som hade sitt hem så avlägset från den högre skola, de för sin utbildning bevistade, att de måste antingen vara inackorderade i skolorten eller dagligen resa en längre sträcka till och från hemorten, skulle sålunda utan behovsprövning få vissa penningbidrag, s. k. grundstipendier, till kostnaderna för antingen inackordering eller för de dagliga resorna och frukostmål i skolorten. Utöver dessa grundstipendier skulle behövande lärjungar erhålla s. k. behovsstipendier, vilka skulle utgå med olika belopp alltefter lärjungens behov av studiehjälp. Bidragens erhållande förbands med villkoret att eleven skulle ha visat god studielämplighet och ingiva grundade förhoppningar om framgång i sina studier. Denna nya form av stipendier gav anledning till framställningar om införande av icke behovsprövade stipendier även för eleverna vid folkhögskolorna, yrkesundervisningens anstalter och den lägre lantbruksundervisningens anstalter. Behovsprövade stipendier hade också ifrågasatts för elever i seminarierna.

I yttrande över framställningarna framhöll studielånenämnden, att det icke utan vidare vore klart, att studiehjälp av samma slag som för läroverksungdomen skulle förefinnas för andra lärjungekategorier. De skäl, som legat till grund för särskilt landsbygdsstipendierna, voro nämligen av så speciell art, att de icke, åtminstone icke med samma styrka, kunde anföras i alla andra fall. Det vore snarare sannolikt, att studiehjälp, där den borde utgå, borde differentieras på olika sätt vid olika slag av utbildningsanstalter. I vissa fall kunde sålunda studielånen vara den riktiga formen, i andra fall åter stipendier, antingen såsom grund- och behovsstipendier eller såsom enbart behovsstipendier, och i ytterligare andra fall en kombination av stipendier och studielån. Särskilt viktigt syntes det vara att få fastslaget, vilken utbildning som borde stödjas med studielån och vilken med stipendier. Avvägningen av de olika slagen av studiehjälp fordrade emellertid en ingående prövning. Det syntes därför ofrånkomligt, att statens understödjande verksamhet bland ungdomen i sin helhet underkastades en allsidig och grundlig översyn. Det borde också övervägas, huruvida statens studiehjälpverksamhet i administrativt hänseende borde ytterligare centraliseras eller eventuellt helt eller delvis decentraliseras.

Genom beslut den 6 december 1946 uppdrog Kungl. Maj:t åt studielånenämnden att verkställa utredning i av nämnden angivna hänseenden samt att till Kungl. Maj:t inkomma med de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Efter verkställd utredning avgav studielånenämnden ett den 23 juni 1949 dagtecknat betänkande (SOU 1949:41) med förslag angående studiehjälpverksamheten vid de allmänna läroverken m. fl. statliga och statsunderstödda läroanstalter.

Över betänkandet ha utlåtanden avgivits av länsstyrelserna i Härnösand, Karlstad, Luleå, Malmö, Västerås och Växjö, statskontoret, riksräkenskapsverket, skolöverstyrelsen efter hörande av vissa läroverkskollegier, överstyrelsen för yrkesutbildning efter hörande av underställda skolstyrelser eller kollegier, 1946 års skolkommision, lantbruksstyrelsen, kommerskollegium, direktionen över gymnastiska centralinstitutet, arbetsmarknadsstyrelsen, socialstyrelsen, domänstyrelsen, generalpoststyrelsen, medicinalstyrelsen, 1946 års kommitté för sjuksköterskeutbildningen, statens lönenämnd, styrelsen för seminariernas elevförbund, tekniska läroverkens elevförbund, Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund, Svenska landsbygdens ungdomsförbund och Högerns ungdomsförbund.

I. Studiehjälpens nuvarande former.

Studiehjälpens huvudformer äro nu studielån och stipendier.

Studielånen tillkommo genom riksdagens beslut år 1919 och utdelningen regleras numera genom Kungl. Maj:ts reglemente den 29 juli 1943 för utdelning av studielån från allmänna studielånefonden.

Lånen utdelas av studielånenämnden. För att erhålla lån skall sökande visa utpräglad studiebegåvning och vara obemedlad eller mindre bemedlad. Den, som erhållit lån och med framgång och omsorg sköter sina studier, äger företräde att erhålla fortsatt lån. Lånen utdelas utan borgen och äro räntefria under låntagarens studietid och två år därefter. Från och med tredje året efter det, under vilket låntagaren lyftat sista delen av sitt lån, skall han betala ränta. Amortering av skulden fastställas av nämnden och kan utsträckas till 15 år, i särskilda fall längre. Uppskov med amorteringsfullgörande kan medgivas, då skäl därtill äro. Lånen finansieras genom en särskild av statskontoret förvaltd fond, allmänna studielånefonden, vilken bildas genom anslag å kapitalbudgeten och influtna amorteringar från låntagarna. För att tillgodose de alltmer ökade kraven på studielån har riksdagen årligen beviljat tillskott till fonden.

De individuella lånebeloppen variera med hänsyn till sökandens behov av lån för sin utbildning. Detta är icke enbart beroende av sökandens ekonomiska ställning, utan hänsyn tages också till kostnaderna för den avsedda utbildningen. Maximum för lån är f. n. 1 500 kronor för läsår, en summa, som med hänsyn till särskilda skäl kan ökas med högst 500 kronor.

Lånen utdelas av studielånenämnden i två omgångar årligen, en under höstterminen och en under vårterminen. Enstaka lån utdelas dessemellan, då särskilda skäl härför föreligga. Nämnden meddelar lånebesluten genom cirkulär till låntagarna och vederbörande myndigheter. För varje låntagare utfärdar generalpoststyrelsen, sedan skuldförbindelse å lånet lämnats av låntagaren, genom sin bankavdelning kontobevis å lånebeloppet med angivande av de terminer, under vilka lånet får uttagas. Lånebeloppen får låntagaren sedan rekvirera från sagda bankavdelning.

Berättigade att erhålla studielån äro elever i statliga eller under statligt inseende ställda läroanstalter. De studerande vid universiteten och högskolorna, farmaceutiska institutet, socialinstitutet, gymnastiska centralinstitutets gymnastiklärarlinje och högre mejeritekniska avdelningen vid Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut, vilka studerande tidigare erhållit lån från allmänna studielånefonden, erhålla emellertid numera studielån från statens lånefond för universitetsstudier.

Vissa läroanstalters elever, som kunna få lån från allmänna studielånefonden, erhålla även stipendier av olika slag. Dessa äro eleverna vid sjuksköterskeskolorna, skogsmästarskolan, skogsskolorna, konstfackskolan,

tekniska läroverken, socialpedagogiska instituten (förskoleseminarierna), specialgymnasiet å Vilan, handelsgymnasierna, tekniska skolorna i Hässleholm, Katrineholm och Örnsköldsvik, tekniska institutet i Stockholm samt statens skolköksseminarium.

Stipendier utgå enligt skiftande grunder till olika elevgrupper.

1. *Stipendier vid läroverken m. fl. läroanstalter* utgå enligt Kungl. Maj:ts kungörelse den 28 juni 1946, nr 552. Denna form av stipendier kallas i det följande läroverkssystemet. Det är tillämpligt på lärjungar vid allmänt läroverk, kommunalt gymnasium, kommunal mellanskola och flickskola, praktisk mellanskola, högre folkskola, folkskolans frivilliga högre avdelning, tekniskt läroverk, konstfackskolan (ej konstindustriella aftonskolan och teckningslärarinstitutet), bergsskolan i Filipstad, textilinstitutet i Borås (ej kursen för textil- och konfektionsingenjörer), Lennings textiltekniska institut, grafiska institutet, statsunderstött handelsgymnasium samt sådan enskild under skolöverstyrelsens eller överstyrelsens för yrkesutbildning in-seende ställd läroanstalt, vars bildningsmål är jämförligt med nyssnämnda läroanstalters.

Stipendierna utdelas av *studielånenämnden* två gånger varje läsår. De sökas enligt ansökningsformulär, som fastställts av nämnden. Ansökan inlämnas till vederbörande rektor, som översänder ansökningarna till nämnden med förslag till stipendier. Nämnden meddelar beslut angående utdelning av stipendierna genom cirkulär till länsstyrelserna, för skolor i Stockholm statskontoret, och till rektorerna, vilka skola underrätta de lärjungar, för vilka stipendium söks. Statskontoret och länsstyrelserna utbetala stipendiebeloppen till rektorerna med hälften varje termin och beloppen tillställas av rektorerna vederbörande målsmän eller stipendiaten själv, därest denne är myndig.

För erhållande av stipendium första gången gäller som villkor, att lärjungen skall ha visat god studielämplighet och ingiva grundade förhoppningar om framgång i sina studier. Studielämpligheten skall bestyrkas genom senast erhållna skolbetyg i avskrift samt intyg av lärare. Har lärjunge undergått testning, skall resultatet av denna därjämte meddelas. Den som erhållit stipendium kan erhålla fortsatt stipendium, så länge han med omsorg och framgång sköter sin utbildning.

I fråga om stipendierätt indelas lärjungarna i två grupper: *landsbygdslärjungar* och *hemortslärjungar*.

Landsbygdslärjunge är principiellt den, som icke kan erhålla önskad skol-utbildning i bostadsorten eller dess närhet.

För att stipendiegrunderna för landsbygdslärjunge skola kunna tillämpas, skall avståndet mellan lärjungens bostadsort och skolan vara minst 5 km.

Hemortslärjunge är annan lärjunge.

Stipendierna äro av två slag: *grundstipendier* och *behovsstipendier*. Grundstipendier utgå *utan* behovsprövning och kunna tilldelas endast landsbygdslärlingar.

Grundstipendierna utgöra:

1. åt lärlunge, som i och för sin skolgång är inackorderad i skolorten eller dess närhet, 500 kronor för helt läsår.

2. åt dagligen resande lärlunge dels ett belopp, som motsvarar lägsta kostnaden för resorna, minskad med 50 kronor för läsår eller 25 kronor för termin, dels ock ett belopp, som motsvarar halva kostnaden för frukostmål i skolorten.

Behovsstipendier utdelas efter prövning av lärlungens behov av studie-hjälp och kunna tilldelas såväl landsbygdslärlingar som hemortslärlingar. Högsta stipendiebeloppet per läsår är 540¹ kronor. I enstaka särskilt ömmande fall kan högre belopp utgå. Normala högsta stipendiet motsvarar 60 kronor per läsmånad.

Lärlingar i klasserna 1⁴ och 1⁵—2⁵ av realskolan eller motsvarande klasser av övriga stipendieberättigande läroanstalter kunna erhålla endast grundstipendier, ej behovsstipendier. Hemortslärlunge har således stipendierätt först andra året i fyraårig realskola, tredje året i femårig.

Vid beräkningen av beloppen för behovsstipendierna tillämpas följande grunder.

Därest den stipendiesökande lärlungens ekonomiska förhållanden äro skilda från föräldrahemmets, bestämmes behovsstipendiet med hänsyn till de egna medel sökanden må kunna disponera för sin utbildning. Vid avgörande om lärlunge kan räknas till denna kategori tages hänsyn även till lärlungens ålder. Vid utmätandet av stipendiebeloppet beaktas, å ena sidan om lärlungen har försörjningsplikt, å andra sidan huruvida föräldrarnas ekonomiska förhållanden skäligen giva anledning antaga, att lärlungen kan erhålla ekonomisk hjälp från hemmet. För denna kategori lärlingar ha stipendierna vanligen varit 540, 405 eller 270 kronor för läsår.

För övriga lärlingar bestämmes stipendiebeloppet på grundval av de upplysningar, som i ansökningen lämnats om föräldrarnas ekonomiska förhållanden m. m. Hänsyn tages också till antalet barn i familjen. Stipendierna per läsår äro normalt 540, 475, 425, 375, 300, 225, 150 eller 75 kronor. Stipendium kan höjas, om hemmets ekonomiska förhållanden efter ansökningens avgivande undergått väsentlig förändring, t. ex. genom faderns eller moderns frånfälle.

Särskilt stipendium kan tilldelas inackorderad lärlunge med behovsstipendium såsom bidrag till kostnaden för skäligt antal resor mellan bostadsorten och skolorten. Resekostnad beräknas därvid icke för längre resor än till närmaste ort, där skola finnes för avsedd utbildning, och för högst sex enkla resor per år.

¹ I statsverkspropositionen till 1952 års riksdag har föreslagits höjning till 630 kronor.

Besvär över studielänenämndens beslut får icke anföras. På därom hos nämnden gjord ansökan av rektor eller sökande har likväl nämnden omprövat ansökningar, varvid med hänsyn till nytillkomna omständigheter, exempelvis nya betyg och intyg eller ändrade ekonomiska förhållanden, åtskilliga lärjungar erhållit nytt eller förhöjt stipendium.

2. *Stipendier vid kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning* regleras genom Kungl. Maj:ts kungörelse den 29 juni 1945, nr 572. Stipendierna fördelas av *överstyrelsen för yrkesutbildning*. I stipendiehänseende indelas lärjungarna i tre behovsgrader, vilka i regel erhålla 90, 60 respektive 30 kronor per månad¹.

Stipendium utgår i regel endast till lärjungar i kurser om minst fem månaders längd. Överstyrelsen äger dock medgiva, att stipendium må utgå jämväl till elev i sådan kortare yrkesutbildningskurs med heldagsundervisning, som på ett betydelsefullt sätt kompletterar i näringslivet eller eljest pågående eller genomgången praktisk yrkesutbildning och som med hänsyn till sitt ändamål icke behöver omfatta fem månader eller mera.

Ansökan om stipendium ingives på av överstyrelsen fastställt formulär till vederbörande skolas styrelse, som insänder ansökningarna till överstyrelsen med förslag till stipendiebelopp för envar av eleverna. Överstyrelsen har därefter att på grundval av verkställd behovsprövning beräkna det stipendiebelopp, som skall tillkomma varje skola. Vid denna beräkning verkställs i första hand en bedömning av varje elevs stipendiebehov med hänsyn till föräldrarnas beskattningsbara inkomst för statlig skatt och sedan en slutlig bedömning med hänsyn till samtliga i ansökan omnämnda övriga faktorer, som kunna ha avgörande betydelse för elevs ekonomiska förhållanden under kursvistelsen.

Det belopp, som erhålles vid förstahandsbedömningen, kallas »grundbelopp».

För elev, som under kursvistelsen kan bo i sitt hem och där intaga sina måltider, sker ett avdrag av 30 kronor å grundbeloppet. Har hemmaboende elev extra kostnader för måltider, som regelbundet måste intagas utom hemmet, minskas dock grundbeloppet endast med 15 kronor.

Därest den stipendiesökande elevens ekonomiska förhållanden före kursvistelsen varit helt skilda från hemmets, bestämmes grundbeloppet med hänsyn till det bidrag, som sökanden skäligen kan antagas erhålla från hemmet under kursvistelsen.

Beträffande det erhållna grundbeloppet vidtagas de jämkningar, som i förekommande fall kunna visa sig behövliga på grund av förekomsten av skulder, utgifter på grund av sjukdom, dödsfall och dylikt inom den sökandes familj, ägandet av fastighet eller förmögenhet i annan form, ävensom andra förhållanden, vilka påverka hemmets eller elevens ekonomi eller

¹ I statsverkspropositionen till 1952 års riksdag har förslagit höjning av dessa belopp till 105,70 respektive 35 kronor per månad.

kunna inverka på kostnaderna för elevens kursvistelse, t. ex. kostnader för resor till skolan.

För elev från annan ort än skolorten, som icke kan beredas inackordering i elevhem, och vars kostnader för inackordering mer väsentligt överstiga kostnaderna för inackordering i elevhem, kan stipendium utgå med högst 115 kronor per månad.¹

Sedan överstyrelsen granskat ansökningarna och bedömt elevernas stipendiebehov, fastställer överstyrelsen det stipendieanslag, som skall tillkomma varje anstalt. I beslutet angivas de lärjungar, vilka såsom behövande medräknas vid bestämmandet av anslaget. Beträffande de enskilda elevernas stipendiebelopp är emellertid överstyrelsens bedömning icke definitiv, utan det tillkommer sedan skolans styrelse att efter förslag av dess lärare fördela det av överstyrelsen bestämda anslaget bland de behövande eleverna.

Omprövning av stipendieansökan kan ske, om elevens ekonomiska förhållanden avsevärt förändrats, sedan ansökningen ingavs.

Stipendierna rekvireras av skolstyrelsen månatligen hos länsstyrelsen, för skola i Stockholm hos statskontoret, och utbetalas till eleverna månadsvis.

3. Överstyrelsen för yrkesutbildning utdelar även stipendier åt elever vid *tandtekniker- och tandsköterskeskolor*. Stipendierna utgå efter samma grunder, som gälla för stipendier åt elever vid statsunderstödda kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning. Stipendiebeloppen utbetalas av skolans ledning månadsvis i efterskott till vederbörande elever.

4. *Stipendier vid tekniska fackskolor*. Sedan länge upptages i budgeten ett anslag till stipendier åt elever vid högre tekniska läroverk, från vilket anslag stipendier utdelas av *överstyrelsen för yrkesutbildning* till behövande elever vid fackskolorna. Anslaget är nu uppfört med 30 000 kronor.

5. *Stipendier vid folkhögskolorna* utgå enligt Kungl. Maj:ts kungörelse den 30 juni 1934, nr 399. Stipendiebeloppen äro desamma som för eleverna i kommunala och enskilda undervisningsanstalter, d. v. s. maximalt 90 kronor per månad, dock med möjlighet att öka detta belopp till högst 115 kronor för helt obemedlad elev, vars inackorderingskostnader mer avsevärt överstiga kostnaden för inackordering i elevhem (internat). Central myndighet för dessa stipendier är *skolöverstyrelsen*, vars befattning med stipendierna överensstämmer med den, som utövas av överstyrelsen för yrkesutbildning beträffande stipendierna åt yrkesskoleeleverna. Beräkningen av stipendierna sker efter i huvudsak samma grunder som beträffande yrkesskolestipendierna.

Ett särskilt stipendieanslag är i riksstaten upptaget för *folkliga musikskolan i Arvika*. I fråga om utdelningen av stipendier från anslaget gälla i tillämpliga delar föreskrifterna rörande stipendier åt folkhögskoleelever.

¹ Detta belopp föreslås i 1952 års statsverksproposition höjt till 125 kronor.

Elever i *specialgymnasiet vid Vilans folkhögskola* erhålla stipendier enligt folkhögskolegrunderna.

6. *Stipendier vid lägre lantbruksundervisningsanstalter m. m.* Bestämmelser härom äro meddelade i kungörelsen den 30 juni 1949, nr 453.

Stipendium må tilldelas obemedlad eller mindre bemedlad elev vid Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstituts driftsledarkurs, mejeriskola, trädgårdsskola samt kurs i hovbeslag och maskinreparation, vid statens lantbruksskolor samt vid med statsmedel understödd lantbruksskola, lantmannaskola, lanthushållsskola, trädgårdsskola, fruktodlingsskola, trädgårdskurs vid folkhögskola, lägre mejeriskola, kurs för ladugårdsskötare, kurs för svinskötare, kurs för kontrollassistenter, anordnad vid statsunderstödd lantbruksundervisningsanstalt, samt hovslagarkurs vid veterinärhögskolan.

Stipendieberättigade elever uppdelas i tre behovsgrader, nämligen en första behovsgrad för mindre bemedlade samt en andra och tredje behovsgrad för obemedlade, varvid till högsta (tredje) behovsgraden endast bör räknas elev, som i synnerlig grad är i behov av stipendium.

Stipendium utgår med högst följande belopp¹ nämligen

vid annan huvudkurs vid *lantbruksskola* än ladugårdsförmanskurs och maskinskötarkurs samt vid *lägre mejeriskola* med 400 kronor till elev av tredje behovsgraden, med 300 kronor till elev av andra behovsgraden samt med 200 kronor till elev av första behovsgraden, allt beräknat för läsår;

vid *Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstituts driftsledarkurs, mejeriskola* samt *kurs i hovbeslag och maskinreparation* ävensom vid *maskinskötarkurs vid lantbruksskola*, annan huvudkurs vid *lantmannaskola* än ladugårdsförmanskurs, *lanthushållsskola, trädgårdsskola, fruktodlingsskola, trädgårdskurs vid folkhögskola, kurs för ladugårdsskötare, teoretisk kurs för svinskötare, kurs för kontrollassistenter* och *hovslagarkurs* med 90 kronor till elev av tredje behovsgraden, med 60 kronor till elev av andra behovsgraden och med 30 kronor till elev av första behovsgraden, allt beräknat för månad;

vid *ladugårdsförmanskurs* med 450 kronor för envar därtill berättigad elev för hela kursen; samt

vid *praktisk kurs för svinskötare* med 225 kronor för envar därtill berättigad elev för hela kursen.

Stipendierna sökas hos och beviljas av *lantbruksstyrelsen*, sedan förslag i ämnet avgivits av skol- eller kursstyrelsen eller vederbörande föreståndare för skolan eller kursen. Efter prövning av ansökningarna översänder lantbruksstyrelsen det åt eleverna beviljade stipendiebeloppet till vederbörande styrelse eller föreståndare för att tillställas stipendiaterna.

7. *Stipendier vid lärarutbildningsanstalter.* Stipendiemöjligheterna äro mycket ojämnt fördelade på de olika typerna av anstalter. Följande sakna stipendier: högre handarbetsseminarier, fackskolan för huslig ekonomi i

¹ I 1952 års statsverksproposition ha dessa belopp föreslagits höjda med omkring 15 procent.

Uppsala, Göteborgs skolköksseminarium, Fredrika Bremerförbundets lant-hushållsseminarium i Rimforsa, teckningslärarinstitutet, musikhögskolan, Slagsta seminarium för utbildning av lärarinnor för sinnesslöanstalter. Vid några folk- och småskoleseminarier utgå stipendier till elever, som förbinda sig att vissa år efter slutad utbildning tjänstgöra i finsk- eller lapsktalande skoldistrikt, men i övrigt saknas stipendier vid dessa seminarier. Behovs-prövade stipendier på maximalt 90 respektive 115 kronor per månad finnas för utbildning av vävlärarinnor vid Johanna Brunssons vävskola, För-eningen Handarbetets Vänners vävskola och Katrineholms stads prak-tiska skolor samt för utbildning av yrkeslärarinnor i sömnad vid Fredrika Bremerförbundets skola och Maria Nordenfelts högre handarbetssemi-narium. Dessa stipendier utdelas av överstyrelsen för yrkesutbildning enligt de regler, som gälla för yrkesskolornas stipendier. Genom social-styrelsen utdelas behovsprövade stipendier på högst 90 kronor per månad för utbildning till barnträdgårdslärarinnor vid Göteborgs förskolesemina-rium, Pedagogiska institutet i Uppsala, Socialpedagogiska seminariet (HSB) i Stockholm, Södra KFUK:s pedagogiska institut i Stockholm, Örebro socialpedagogiska institut och Fröbelinstitutet i Norrköping. Den förberedande, ettåriga utbildningen av teckningslärare vid konstfackskolan i Stockholm ingår i konstfackskolans dagskoleundervisning. Eleverna kunna därför erhålla stipendier som övriga elever i dagskolan, d. v. s. enligt läroverkssystemet. Den egentliga teckningslärarutbildningen, som är förlagd till teckningslärarinstitutet, saknar däremot stipendierätt. Till stipendier åt elever vid statens skolköksseminarium finnes nu i riksstaten upptaget ett anslag å 3 000 kronor. Stipendierna utdelas av direktionen över Stockholms stads undervisningsverk.

8. *Stipendier vid skogsskolor o. d.* utgå enligt följande. Elever i statens skogsmästareskola erhålla stipendier efter de grunder, som gälla för stipen-dier åt elever vid lantmannaskolor.

Elever vid statens skogsskolor kunna genom domänstyrelsen från ansla-get till statens skogsskolor erhålla stipendier å högst 300 kronor.

Studielånenämndens iakttagelser och synpunkter i fråga om stu-diehjälpens nuvarande utformning. Den form av studiehjälp, som *studielånen* utgöra, är enligt studielånenämndens mening en synnerligen lämplig typ av studiehjälp för åtskilliga kategorier av studerande. Såsom för den studerande särskilt förmånligt villkor har av låntagarna själva ofta framhållits, att lånen utlämnas utan borgen. Även räntefriheten under studietiden och vissa år efter denna, den låga räntan därefter och den långa amorteringstiden ha anförts såsom välkomna fördelar. Långtagare ha emel-lertid med beklagande framhållit, att lånen icke räckt till för att helt finan-siera ett studieår. Visserligen har också understrukits, att innehavet av ett studielån, erhållet i hård konkurrens, betydligt underlättat låntagarens möjligheter att från andra håll erhålla ytterligare medel för studiernas

finansiering, men vanlig har önskan varit, att de erforderliga studiemedlen kunnat erhållas genom ett större lån från studielånenämnden. Om effektiv hjälp lånevägen skall kunna lämnas i alla berättigade fall, måste, framhåller nämnden, ökade medel ställas till förfogande för ändamålet, så att både betydligt flera lån kunna utdelas och de individuella lånen göras så stora, att helt obemedlade studerande kunna få rimliga studiekostnader täckta. Härigenom skulle för de studerande, som komma i åtnjutande av fullt tillräckliga studielån, de ekonomiska bekymren under utbildningstiden avlyftas och den studie- och arbetsro lättare kunna vinnas, som är nödvändig för ett gott resultat av studierna. Nämnden finner också ett stöd för en vidgad låneverksamhet i det förhållandet, att statens utgifter för studielånen äro små i jämförelse med utgifterna för stipendierna.

Om *stipendiesystemet för läroverksungdomen* har nämnden den bestämda uppfattningen, att ett efter dess principer uppbyggt stipendiesystem är för läroverksungdomen lämpligt och i sina huvuddrag bör bibehållas. Den erfarenhet, som nämnden genom tillämpningen i praktiken förvärvat av systemet, har emellertid övertygat nämnden därom, att vissa ändringar i reglerna äro motiverade. De principer, som legat till grund för systemets utformning, äro nämligen icke i allt konsekvent genomförda, och stipendierna tillgodose därför icke tillfredsställande de syftemål, som de borde tillgodose. I åtskilliga hänseenden bör dessutom precisering av bestämmelserna ske och förenkling av stipendiegivningen eftersträvas.

Stipendiesystemet vid anstalterna för yrkesutbildning, vilket väsentligen också tillämpas vid *folkhögskolorna* och huvudparten av *lantbruksundervisningens anstalter*, skiljer sig, anför studielånenämnden vidare, principiellt från läroverkssystemet däruti, att samtliga stipendier utdelas efter behovsprövning. Men även i övrigt äro olikheterna beaktansvärda. Någon prövning av elevernas studielämplighet förekommer ej. De behovsprövade stipendierna i läroverkssystemet och stipendierna i detta system utmätas icke efter samma normer. Tillvägagångssättet vid beräkningen av elevernas stipendiebelopp är också olika. Enligt nu behandlade system utmätas först på grundval av inkomsten ett belopp, vilket sedan i förekommande fall antingen minskas för elev som bor i sitt hem eller som erhåller större arbetspremier av skolans överskott å produktionen eller ock ökas för elev, som dagligen reser till och från skolan, har höga kostnader för läroböcker och undervisningsmateriel eller som för inackordering har väsentligt högre kostnader än för inackordering i elevhem. Avdraget för arbetspremier och tillägget för läroböcker m. m. ha icke någon motsvarighet i läroverkssystemet. I övrigt är tillvägagångssättet tekniskt rakt omvänt mot det, som tillämpas i läroverkssystemet, där först belopp för elevens så att säga extra kostnader för sin utbildning, såsom kostnaderna för inackordering, dagliga resor och måltid utom hemmet utmätas och sedan beloppet med hänsyn till inkomst och förmögenhet eller skulder bestämmas efter enhetliga grunder för alla.

Även sedan de individuella stipendiebeloppen uträknats av den centrala myndigheten, äro föreskrifterna för det fortsatta förfarandet olika. Enligt läroverkssystemet bestämmas stipendierna definitivt av centralmyndigheten, stipendier åt elever i yrkesskolor m. fl. bestämmas för varje elev slutgiltigt först av vederbörande skolstyrelse inom gränsen för det av centralmyndigheten för skolan bestämda beloppet. Enär skolstyrelsernas möjligheter att ändra de av centralmyndigheten för eleverna uträknade beloppen äro mycket begränsade, torde endast i ringa utsträckning ändringar företagas av skolstyrelserna, utan myndighetens stipendiebelopp bliva de facto slutgiltiga.

Ehuru stipendiesystemet är detsamma vid de tre här behandlade stora elevgrupperna, synes det, framhåller nämnden, icke tillämpas på alldeles samma sätt för de olika grupperna. Och detta är helt naturligt, eftersom den centrala behandlingen av stipendieansökningarna är fördelad på tre myndigheter. Visserligen är föreskrivet, att dessa skola samråda i fråga om särskilt beräkningen av stipendiebeloppen, men det är självklart, att olika myndigheter kunna bedöma de faktorer, som inverka på stipendiebeloppen, något olika. Stipendiebeloppen kunna därför ibland bli olika för elever från samma familj, för vilka i ansökningen om stipendium lämnats exakt samma upplysningar men som tillhöra skolor, vilkas stipendier handläggas av olika myndigheter.

Studiehjälpen vid lärarutbildningsanstalterna företer, anför studielånenämnden, en egendomlig bild. Samtliga anstalter ha såsom statligt kontrollerade utbildningsanstalter studielånerätt, men den hjälp, som lånen skulle kunna ge, har på grund av lånemedlens begränsning och splittring på många studiegrupper, hittills icke varit tillfredsställande. Eleverna ha därför varit ogynnsamt ställda. Vissa av anstalterna ha jämte studielånerätt haft stipendierätt, men härvid måste anses som anmärkningsvärt, att liknande utbildningsgrenar icke behandlats lika. Så ha exempelvis blivande vävlararinnor och lärarinnor i sömnad vid yrkeskurser stipendiemöjligheter, medan de, som utbilda sig till handarbetslärarinnor, sakna sådan rätt. Av anstalter för utbildning av skolkökslärarinnor har endast en stipendiemöjligheter. Blivande teckningslärare kunna det första året av sin utbildning få stipendier enligt läroverkssystemet men förlora stipendierätt, när de fortsätta, och bli då hänvisade till studielån.

Även åtskilliga andra läroanstalters elever ha, framhåller nämnden, möjlighet att erhålla såväl stipendium som studielån. De båda formerna av studiehjälp handläggas emellertid icke för alla elevgrupperna av samma myndighet. Gemensam utdelare är för alla studielånenämnden i fråga om studielån, men stipendierna utdelas av sju olika organ, nämligen socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, lantbruksstyrelsen, domänstyrelsen, direktionen över Stockholms stads undervisningsverk och studielånenämnden. I de fall, där studielånenämnden varit

både stipendie- och studielåneutdelare såsom beträffande tekniska läroverk och handelsgymnasier, har nämnden följt den principen, att elev, som tilldelats stipendium, i fråga om studielån fått vika för sådan studerande, som endast haft studielån att tillgå som hjälp för sin utbildning. Endast där stipendiat ansetts böra få ett tillskott, vilket särskilt gällt äldre elever med försörjningsplikt (gifta), har studielån, i regel med begränsat belopp, lagts till stipendiet.

Vid åtskilliga undervisningsanstalter betala eleverna, anför nämnden vidare, kursavgifter, som på sina håll äro ganska avsevärda. Den studiehjälp, som elev i sådan skola erhåller, går till mycket stor del — ibland helt — till kursavgiftens täckande. Där studiehjälpen utgöres av stipendium, blir på så sätt den skolans elever tilldelade stipendiesumman ett slags statsbidrag till skolan. Särskilt markerat framträder detta förhållande vid vissa av de kommunala fackutbildningsanstalterna, till vilkas elever stipendier utgå från anslaget till stipendier åt elever vid kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning. Det rör sig här om högst betydande stipendiebelopp, t. ex. vid de tekniska avdelningarna av skolorna i Hässleholm, Katrineholm och Örnsköldsvik, vilka skolor, drivna som de äro av kommunen med endast otillräckligt statsbidrag, måste för sitt bestånd uttaga ganska avsevärda kursavgifter av eleverna. Till de två förstnämnda skolornas elever utgick läsåret 1947/48 en sammanlagd stipendiesumma av omkring 785 000 kronor. Det synes nämnden knappast riktigt, att betydande stipendiesummor på detta sätt användas som indirekta statsbidrag till skolornas drift.

Stipendierna vid läroverken äro, framhåller nämnden, så till vida gynnsammare, som eleverna kunna erhålla vissa bidrag utan behovsprövning, vilket icke är fallet vid andra läroanstalter. Men det är svårare att erhålla bidrag till utbildningskostnaderna för en läroverkselev, därför att stipendierna förbundits med lämplighetsprövning. Följden härav har blivit, att läroverkseleverna i betydligt mindre omfattning få del av studiehjälp än andra elever och att stipendiebeloppet per månad och elev bli lägre än vid andra skolor. Då lämplighetsprövning enligt nämndens mening varken bör eller kan införas för eleverna i andra skolor, exempelvis folkhögskolor eller lantmannaskolor, kan, framhåller nämnden, icke det nuvarande »läroverksystemet» tillämpas på andra skolor.

II. Studielånenämndens förslag till studiehjälpens utformning.

Riktlinjer för studiehjälpen. Eftersom de många olika utbildningslinjerna äro synnerligen skiftande till karaktär, studietid och mål och deras elever så olika till ålder och behov av ekonomisk hjälp, bör, anför nämnden, understödet till eleverna icke lämpligen vara detsamma i alla kategorierna. Det är enligt nämndens mening oriktigt, att i en stel rättvisas namn

fordra samma studiehjälp åt alla elever. I stället bör man söka nå fram till ett *differentierat system av studieunderstöd, som tillfredsställer rimliga krav på ekonomisk hjälp åt de studerande och som tar hänsyn till elevkategoriernas olika sammansättning, studiegång och behov av ekonomiskt stöd.*

Den oenhetlighet, som vidlåder studiehjälpen i dess hittillsvarande utformning, utgör vidare en anledning att söka *åvägabringa större enhetlighet i studiehjälpen och skapa samma regler för tillämpningen inom de olika elevkategorierna.*

Vid valet av studiehjälpstyp för olika skol- och elevgrupper bör vidare den huvudlinjen följas, att lika behandlas lika. Då fullständig likhet icke finnes mellan några skol- eller elevkategorier, måste principen tillämpas så, att kategorier, som i väsentliga drag äro lika, behandlas lika. *Likartade skolor och elevgrupper böra sålunda sammanföras till större kategorier, så enhetliga som möjligt, och få samma form av studiehjälp.*

Liksom hittills bör statens bidrag till den enskilda elevens utbildning utgå enligt *två huvudtyper*, d. v. s. antingen så att staten försträcker eleven ett belopp till utbildningskostnaden (*studielån*) eller så att staten lämnar ett kontantbidrag, som eleven får till skänks (f. n. och vanligen kallat *stipendium*). En kombination av båda typerna kan också tänkas.

Den första frågan gäller kategoriklyvningen mellan låneberättigade och stipendieberättigade elever.

Lån eller stipendium? Motiv för lån. Valet mellan lån och stipendium bör, framhåller studielänenämnden, först diskuteras med hänsyn till *vilken form av ekonomiskt stöd, som ger den effektivaste hjälpen i det enskilda fallet.* Effektiviteten sammanhänger nära med *bidragsbeloppets storlek*, vilket i sin tur beror på storleken av de medel, som staten ställer till förfogande för ändamålet. Härvid torde man kunna utgå ifrån, att av statsfinansiella hänsyn den studiehjälp, som skall utgå i form av lån, kan göras jämförelsevis rikligare än den som har form av stipendium. Detta innebär med andra ord, att *statens hjälp till utbildning kan givas med i det enskilda fallet större belopp i form av lån än i form av stipendium.*

Ur den enskilde elevens synpunkt kan det visserligen synas, som om stipendiet, som fås som gåva, alltid skulle innebära en större förmån än lånet, vilket i sinom tid måste återbetalas. Och om stipendiet är så stort, att det täcker kostnaden för utbildningen, är naturligtvis stipendiet att föredraga. Då emellertid stipendiet i regel kan utgå endast som ett studiebidrag av begränsad storlek, förutsätter det i de flesta fall en kapitalinsats som utfyllnad från elevens sida för hans utbildning. En sådan insats är för många elever svår att prestera, och särskilt besvärligt blir det för elever, som måste upplåna medel mot borgen. Stipendiet är därför mindre värdefullt för eleven i de fall, då hans kostnader under utbildningstiden äro jämförelsevis höga, d. v. s. då den erforderliga egna kapitalinsatsen blir relativt stor. Detta är bland annat fallet, då eleven jämte de egna levnadskostnaderna

under utbildningstiden jämväl måste bestrida höga kursavgifter eller (och) utgifter för egen familj. Ju större kostnaden är, desto större blir också disproportionen mellan stipendiet och det egna tillskottet, vilket medför, att stipendiets betydelse som hjälp i samma mån reduceras. *Lånet är sålunda i allmänhet att föredraga som den effektivaste hjälpen, då de kostnader, som eleven har under och för sin utbildning, äro stora, konstaterar nämnden.*

Elevernas ålder och det därmed sammanhängande beroendet av föräldrarnas ekonomi har varit vägledande för tillkomsten av lån respektive stipendier. Detta anser nämnden också principiellt riktigt. Det bör sålunda vara klart, att för en ung elev lån icke bör komma i fråga. I realiteten vore det föräldrarna och icke eleven, som skulle bli sökande och även i stor utsträckning ansvariga för återbetalningen, vilket ur ingen synpunkt kan vara lämpligt. *Lånelinjen bör därför användas för äldre elever, vilka själva få anses ta ansvaret för sin ekonomi.*

Sammanhängande med elevernas ålder gäller för vissa utbildningslinjer, särskilt av teknisk art, att eleverna där ofta före sina studier under flera år varit verksamma i det yrke, vari de vidare utbilda sig, de ha ofta hunnit bilda familj och de måste under sina studier vid fackskolan avstå från den inkomst, som tidigare varit deras. I regel ha de sin ekonomi skild från föräldrarnas, kunna därför icke påräkna någon hjälp av närstående och ha icke kunnat spara erforderligt kapital att bekosta sin utbildning med. De måste därför utifrån skaffa medel för sin utbildning. Ett stipendium kan icke tänkas bli så stort, att det täcker de utgifter, som utbildningen medför i form av kostnader för eget och familjs uppehälle. Ett studielån kan däremot av tidigare angivna skäl utgå med så mycket större belopp, att den ekonomiska hjälpen under utbildningen blir effektiv.

Utom elevernas ålder, vilken gör dem mogna att åtaga sig de förpliktelser till återbetalning, som åtfölja ett lån, äro, framhåller nämnden, framför allt *målet för utbildningen och den arbetsinkomst, eleverna kunna beräkna att få omedelbart efter dess avslutande*, viktiga faktorer vid valet mellan lån och stipendium. Varje utbildning syftar till att föra dem som begagna sig av den framåt på det område utbildningen omfattar, vare sig detta är mer teoretiskt eller huvudsakligast praktiskt. Men målet för utbildningen kan mer eller mindre föra direkt ut i förvärvsarbetet, vara en mer eller mindre omedelbart »matnyttig» utbildning. Så ger t. ex. genomgången av en lärarutbildningsanstalt i regel en avslutad utbildning på ett helt annat sätt än den i ett gymnasium, vars elever i stor utsträckning måste fortsätta sin utbildning, innan de inlemmas i förvärvslivet. Den som får sin examen i en teknisk fackskola kan genast efter utbildningens slut påräkna en bättre inkomst än den, som går igenom en verkstadsskola. Det synes nämnden rimligt, att de som genomgå en utbildning, avslutad med omedelbart »matnyttig» examen, för studietiden påtaga sig större ekonomisk belastning än elever i skolor, efter vars genomgång de icke utan fortsatt

utbildning ägna sig åt förvärvsarbete eller också erhålla endast mer blygsamma inkomster. För förstnämnda kategori utbildningsanstalter är därför länen motiverade.

Utbildningen bör slutligen, anför nämnden, vara av icke allt för kort längd för att lånet skall vara den lämpliga formen för studieunderstödet. Praktiska skäl tala för att icke anlita lånevägen vid det stora antalet kurser av en eller annan månads längd, som särskilt inom den lägre yrkesutbildningen äro vanliga.

Beträffande *lånevillkoren* anför studielånenämnden, att erhållandet av lån icke bör som nu vara beroende av att sökande skall ha utpräglad begåvning, utan vid lånens utdelning skall främst behovet av studieunderstöd vara avgörande och lån utdelas till alla dem som vunnit inträde i läroanstalten och enligt lärarens uppfattning äga förutsättningar att med tillfredsställande resultat fullfölja sin utbildning samt äro i behov av ekonomisk hjälp för utbildningen. Bedömningen av lånebehovet bör utgå från de faktiska möjligheterna för eleven eller hans föräldrar att av egna medel (inkomster och kapital) bekosta den utbildning, för vilken lån sökes, och således ej bindas vid en viss högsta inkomstgräns. Lånet bör vara så stort, att det för helt obemedlad täcker rimliga kostnader för utbildningen. Nämnden har därför tänkt sig, att *lånens normala högstbelopp per år skall vara 2 500 kronor*, vilket belopp, då särskilda skäl föreligga, skulle kunna *höjas upp till 3 000 kronor*.

Utbildningsanstalter med lånerätt för eleverna. Studielånenämnden framhåller, att de utbildningsanstalter, på vilka samtliga de av nämnden angivna riktlinjerna för låns utgående i huvudsak kunna tillämpas, äro lärarutbildningsanstalterna och fackskolorna av teknisk eller annan art, och anser, att eleverna vid härefter angivna grupper av läroanstalter skola erhålla studielån.

1. *Folkskoleseminarier, småskoleseminarier samt övriga lärarutbildningsanstalter.*

Barnavårdslärarinnor: Fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala.

Barnträdgårdslärarinnor: Fröbelinstitutet, Göteborgs förskoleseminarium, Pedagogiska institutet i Uppsala, Socialpedagogiska seminariet (HSB), Södra KFUK:s socialpedagogiska institut, Örebro socialpedagogiska institut.

Handarbetslärarinnor: Andrea Eneroths högre handarbetsseminarium, Maria Nordenfelts handarbetsseminarium, Fackskolan i Uppsala: skolköks- och handarbetslärarinnor.

Lanthushållslärarinnor: Fredrika Bremerförbundets lanthushållningsseminarium i Rimforsa, Fackskolan i Uppsala: skolköks- och lanthushållslärarinnor.

Sinnesslölärarinnor: Slagsta seminarium.

Skolkökslärarinnor: Göteborgs skolköksseminarium, Fackskolan i Uppsala, statens skolköksseminarium, skolköksseminariet i Umeå.

Teckningslärare: Teckningslärarinstitutet vid Konstfackskolan.

Vävlärarinnor: Johanna Brunssons vävskola, Föreningen Handarbetets Vänners vävskola, Katrineholms stads praktiska skolor, Maria Nordenfelts högre handarbetsseminarium, Slöjdföreningens skola i Göteborg.

Yrkeslärare i sömnad: Fredrika Bremerförbundets skola, Maria Nordenfelts högre handarbetsseminarium (klädsömnad).

2. *Fackskolor vid högre tekniska läroverk* och vissa *övriga tekniska fackutbildningsanstalter* (Konstfackskolan HKS, Slöjdföreningens skola HKS, Grafiska institutet, Bergsskolan i Filipstad, Textilinstitutet i Borås, Lennings textiltekniska institut, Karlskoga praktiska läroverks och Kristinehamns praktiska skolas yrkesavdelningar samt tekniska skolorna i Hässleholm, Katrineholm och Örnsköldsvik, Tekniska institutet i Stockholm).
3. *Ettåriga studentkurser vid handelsgymnasier* och vissa därmed jämförliga *högre handelsskolor* (Bar-Lockinstitutet, Br. Pählmans handelsinstitut, Berghs reklamskola).
4. *Övriga fackutbildningsanstalter* (navigationsskolor, sjuksköterskeskolor, fortbildningskurser för sjuksköterskor, kurser för tandtekniker, barnmorskeutbildning, Sv. Socialförbundets utb. av ålderdomshems- och barnhemsföreståndarinnor, utbildning till sjukgymnaster vid GCI, mejeriskolan i Alnarp, ev. skogsmästarskolan).
5. *Aftonkurser vid allmänna och tekniska läroverk.*

I anslutning härtill framhåller studielänenämnden, att gränsdragningen mellan skolor med lånerätt för eleverna och skolor med stipendierätt ibland kan vara vanskelig, varför det kan vara tveksamt, huruvida en skola bör hänföras till den ena eller andra kategorien av studiehjälp. Nämnden har emellertid för sin del ansett, att eleverna i de utbildningsanstalter, som nyss angivits, böra hänvisas till lån. Enligt detaljundersökningar, som nämnden med hjälp av de tillkallade experterna utfört, falla eleverna beträffande åldern till övervägande antalet inom de kategorier, som väsentligen måste sörja för sin egen ekonomi, och som kunna göra det därför att de uppskattningsvis veta, vilken inkomst de normalt kunna räkna med omedelbart efter sin fullgjorda fackutbildning. För vissa av dessa elevgrupper innebär hänvisningen till enbart lån, att nuvarande rätt till stipendium upphör. Nämnden anser emellertid, att det för det stora flertalet av dessa elever är fördelaktigare att erhålla ett lån, som befriar dem från ekonomiska bekymmer under studietiden, än att erhålla ett mindre belopp i form av stipendium. Detta bekräftas också därav, att de i stor utsträckning tidigare

sökt lån antingen utöver de erhållna stipendierna av läroverks- eller yrkes-skoletyp eller ock i stället för ett stipendium, som de enligt läroverks-grunderna icke kunnat få, därför att deras studielämplighet icke varit till-räckligt god. I det senare fallet ha de på grund av de hittills gällande ganska rigorösa villkoren för lån i regel icke heller kunnat få sådant, varför de varit verkligt ogynnsamt ställda.

I folk- och småskoleseminarierna finnes ett icke oväsentligt antal elever, som i ålder äro jämförbara med eleverna i de allmänna läroverkens treåriga gymnasier. Det är elever, som omedelbart eller något år efter avlagd real-examen vunnit inträde i småskoleseminarium eller fyraårig linje vid folk-skoleseminarium. Under överläggningarna om studiehjälpens differentie-ring har nämnden även diskuterat möjligheten att för sådana elever föreslå stipendier enligt läroverkssystemet. För eleverna i folkskoleseminariernas tvååriga linjer (s. k. studentklasser) eller i handarbets- och skolkökssemi-narier är emellertid läroverkssystemet enligt de av nämnden angivna prin-cipiella grundlinjerna för studiehjälpen icke motiverat. Stipendier för ele-verna i vissa linjer av lärarutbildningsanstalterna skulle därför medföra en uppdelning av eleverna, t. o. m. inom samma seminarium. Då även andra skäl (effektiv hjälp, med »matnyttig» examen avslutad utbildning) tala för lån, har nämnden därför för samtliga elever i lärarutbildningsanstalter före-slagit lån. Som ett särskilt skäl för att icke införa stipendier enligt läro-verkssystemet vid folk- och småskoleseminarierna kan anföras, att lärar-utbildningens framtida förläggning till den föreslagna lärarhögskolan måste medföra en senare omprövning av studiehjälpen på detta område. Det synes därför mindre lämpligt att föregripa denna omprövning genom att nu för blivande lärare i folkskolans olika stadier fastställa ett stipendiesystem, som troligen icke kommer att anses tillämpligt på studerande i en högskola för lärare.

I två av fackskolorna finnas avdelningar, vilka äro att betrakta mera som yrkesskolelinjer än som egentliga fackskolor. Det är de lägre avdelning-arna i konstfackskolan och slöjdföreningens skola. För denna utbildning äro lånen icke motiverade, utan linjernas elever, i allmänhet yngre, böra erhålla stipendier.

Även en annan grupp studerande bör särskilt omnämnas, nämligen ele-verna i läroverkens och de tekniska fackskolornas *aftonkurser*. Kurserna äro avsedda för dem, som vid sidan av sitt förvärvsarbete önska studera för att avlägga antingen studentexamen eller avgångsexamen vid fack-skola. Eleverna äro i allmänhet äldre, i gymnasiekurserna dock i mindre utsträckning än i fackkurserna, och en del ha försörjningsplikt. Den dag-liga arbetsbördan kan för många elever bli mycket betungande. Det är därför icke ovanligt, att de tvingas skaffa sig någon ledighet från sitt förvärvsarbete, särskilt synes detta gälla under sista kursåret. Om elev anser sig för sin utbildnings skull vara nödsakad avstå från arbetsförtjänst

och är i behov av ekonomisk hjälp, bör han ha möjlighet få studiehjälp. För att denna skall bli effektiv och kunna kompensera förlusten i inkomst, bör den ha formen av ett lån.

I speciella fall kunna dock, fortsätter nämnden, stipendier vid sidan av lån vara motiverade. Vissa elever exempelvis med försörjningsplikt mot egen familj torde nämligen behöva extra hjälp för att fullfölja sin utbildning. För att skuldsumman för dessa ej skall bliva alltför betungande synes det lämpligt, att de erhålla en del av sitt studieunderstöd i form av stipendium. Nämnden föreslår därför, att till *gift elev, som prövas vara i behov av förstärkt studiehjälp, må utgå, utöver studielån, jämväl behovsprövat stipendium på högst 600 kronor per läsår*. Stipendierna böra utgå från ett anslag, motsvarande det som nu är upptaget i riksstaten såsom stipendieanslag åt elever vid tekniska fackskolor. Detta anslag skulle då utgå ur riksstaten och ett nytt anslag med ändamål att tillgodose elever vid vissa fackutbildningsanstalter upptagas. Med hänsyn till att detta nya anslag skall tillgodose stipendier åt betydligt fler elever än det förutvarande, bör det höjas, tills vidare intill dess erfarenhet vunnits om dess utnyttjande, till förslagsvis 150 000 kronor. Nämnden har därvid räknat med att ungefär 5 procent av totala låneklientelet är i behov av förstärkt studiehjälp.

Stipendier. Sedan de låneberättigade kategorierna i enlighet med nyss angivna riktlinjer avskilts, återstå, fortsätter nämnden, utbildnings- och läroanstalter, på vilka icke samtliga kriterier för studielån kunna tillämpas utan för vilkas elever stipendierna bli den lämpliga understödsformen. Dessa övriga anstalter och deras elevklientel äro emellertid i åtskilliga hänseenden synnerligen heterogena och varandra olika. Hit höra exempelvis kurser för utbildning av kontrollassistenter, elektriska installatörer, målare, skarbetare, ladugårdsskötare, hembiträden, husmödrar, hemsömmerskor, barnsköterskor, hemsystrar, kockor, byggmästare, kurser i hemslöjd, tvätt, hovbeslag, maskinreparation, blomsterbindning, vävning, konststoppning, barnavård, handel, skogsbruk, jordbruk, djurskötsel, trädgårdsskötsel, kurser för inträde till tekniska fackskolor, här finnas lantmanna- och lanthus-hållsskolorna, folkhögskolorna och verkstadsskolorna av olika längd, samt allmänna läroverken, kommunala gymnasier, mellanskolor, flickskolor, praktiska mellanskolor, högre folkskolor, tekniska gymnasier, handelsgymnasier och härmed jämförbara enskilda s. k. högre läroanstalter. Utbildningens längd varierar från några veckor (ex. installatörskurser) upp till sju eller åtta år (fullständig genomgång av högre allmänt läroverk). Elevernas ålder i de olika utbildningsgrenarna äro högst olika, i vissa kurser äro samtliga vuxna, i andra samtliga omyndiga, i andra slutligen av högst olika ålder. Vissa skolor avslutas med offentlig examen, andra meddela graderade avgångsbetyg, andra åter lämna endast vitsord om genomgången kurs. Det har från början stått klart för nämnden, att oenhetligheten i denna grupp av skolor och kurser gör det nödvändigt att differentiera utformningen av

stipendierna. Med tillämpning av principen, att likartade skolor och elevgrupper böra sammanföras till större kategorier och få samma typ av studiehjälp, har nämnden funnit sig kunna begränsa studiegrupperna till tre huvudgrupper.

Den princip, som nämnden ansett riktig att följa *vid uppdelningen av elevgrupperna på olika stipendiekategorier*, är den, att *eleverna i den längre, fleråriga utbildningen böra erhålla rikligare bidrag än de i den kortare, endast vissa månader omfattande.*

Det måste nämligen enligt nämndens åsikt anses rimligt, att en elev, som har en lång studiegång och vars sammanlagda utgifter för lärotiden därför måste bli mer betungande, erhåller proportionsvis större bidrag till sin utbildning än den, som efter en kortare utbildning snabbare kan omsätta sina nyförvärvade kunskaper eller färdigheter i förvärvsarbete. Den egna ekonomiska insatsen av en elev i en kortare kurs bör med andra ord enligt nämndens uppfattning vara proportionsvis något större än av en elev i en flerårig utbildning. Gynnsammare stipendier böra därför utmätas åt elever i en sådan längre utbildning.

Var gränsen skall dragas mellan längre och kortare utbildning och vilka skolgrupper som därför skola hänföras till den ena eller andra kategorien av studiehjälp kan diskuteras. Nämnden har för sin del vid en detaljgenomgång av kurslängderna vid de utbildningsanstalter, som här ifrågakomma, ansett att *en naturlig gräns går vid två år*. Under denna falla alla de kortare yrkeskurserna om några månader upp till högst ett år, huvudparten av lantbrukets skolor samt folkhögskolorna. Över gränsen ligga alla de s. k. högre skolorna, läroverk och likställda, samt den fullständigare utbildningen inom yrkesundervisningen. Denna kategori, som nämnden kallar »*ungdomsskolor*», bör sålunda enligt nyss uttalade huvudprincip erhålla större utbildningsbidrag än den förra, som nämnden av skäl, vilka framgå av det följande, uppdelar på två grupper.

Översynen av stipendieverksamheten har bland annat till syfte att åvägbringa större enhetlighet i studiehjälpen och skapa samma regler för tillämpningen inom de olika elevkategorierna. När den önskade differentieringen av studiestödet mellan olika elevkategorier åstadkommes enligt nyss anförda huvudprincip, kan nu angivna syfte nås genom att stipendierna utformas efter enhetliga grunder. Efter att ha prövat olika stipendieförslag har nämnden stannat för ett system, som utgör en sammanjämkning och modifiering av reglerna från hittillsvarande olika stipendietyper. Nämnden har därvid letts av följande överväganden.

I det föregående har nämnden påpekat, att läroverkssystemet äger den förmånen, att vissa elever kunna erhålla studieunderstöd utan behovsprövning men att förmånen på grund av det villkor, god studielämplighet, som är förbundet med förmånen, icke lämpligen kan överföras till andra elevgrupper. Nämnden har emellertid funnit sig böra föreslå, att bidrag, mot-

svarande de nuvarande grundstipendierna, skola utgå utan lämplighetsprövning åt läroverkselever. Om så blir fallet, kan förmånen av icke behövsprövade stipendier överföras till eleverna vid yrkesskolorna, folkhögskolorna och lantbrukets skolor, vilket representanterna för dessa skolor framhållit som synnerligen önskvärt. Härför tala också enligt nämndens mening skäl av kanske mest psykologisk natur.

Att de icke behövsprövade grundstipendierna, vanligen kallade landsbygdsstipendierna, varit synnerligen väl motiverade som en gärd av rättvisa mot landsbygdens ungdom, kan av ingen med fog bestridas. Men det torde å andra sidan icke kunna förnekas, att de kunna locka landsbygdsungdomen till de huvudsakligast teoretiska skolorna i städerna och tätorterna. Om även elever i andra skolor tillerkännas grundstipendier, behöver valet mellan läroverket i staden eller tätorten och andra skolor icke påverkas av den omständigheten, att endast den ena kategorien elever kan få studiehjälp utan behövsprövning, utan mera avgöras av håg och fallenhet för den ena eller andra utbildningen. Av samma anledning böra icke heller de teoretiska och de praktiska utbildningslinjerna skiljas genom olika stipendietyper. Nämnden anser dessa skäl vara av den vägande natur, att nämnden finner sig böra föreslå icke behövsprövade bidrag för alla nyss berörda elevgrupper. För behövande elever böra därjämte kunna utgå behövsprövade stipendier enligt för alla grupper gemensamma regler. På detta sätt uppnås enhetlighet i studiehjälpen och tillämpningen kan ske efter samma regler i alla elevgrupper.

Det *system av stipendier*, som nämnden sålunda anser böra komma till användning för stipendieberättigade skolor, *har det gemensamma draget, att för alla elevgrupper skola utgå behövsprövade stipendier på visst högstbelopp*, av nämnden föreslaget till 75 kronor per månad. (För ett fåtal linjer av lantbrukets skolor göres dock undantag, vilket närmare behandlas i det följande.) Samma regler för bedömning av behovet och utmätande av stipendiebeloppets storlek skola gälla inom alla grupperna. *Vid sidan av detta efter behovet utmätta bidrag skola kunna erhållas vissa förmåner såsom bidrag till extrakostnader*, som elever med speciella utgifter ha för sin utbildning, d. v. s. för inackordering, resor till och från skolan, frukostmål. *Dessa särskilda bidrag skola utgå utan behövsprövning* och vara efter vissa regler fixerade till beloppen. De elevgrupper, som anses böra erhålla fördelaktigare bidrag till sin utbildning, skola då kunna bli delaktiga av större sådana bidrag än övriga. Vissa modifikationer härutinnan föreslås dock av speciella skäl i det följande.

Stipendier vid allmänna läroverk m. fl. läroanstalter. Elevkategorier. För lärjungar vid här avsedda läroanstalter föreslår studielänenämnden, att »läroverkssystemet» tillämpas med vissa modifikationer. Detta system innebär, att bidrag utan behövsprövning utgå till

elever, som i sin hemort eller dess närhet icke ha tillgång till önskad skol- utbildning, antingen till inackordering eller till kostnader för dagliga resor och måltid under skoldagen, vartill komma behovsprövade stipendier och resebidrag för inackorderad elev. Förstnämnda bidrag föreslår nämnden skola kallas *studiebidrag*, de behovsprövade bidragen *stipendier*. Systemet bör enligt nämndens mening liksom nu är fallet tillämpas för lärjungar i *realskolor och gymnasier och med dessa jämställda s. k. högre skolor*. Kurslängden är minst två år och eleverna äro i regel i åldern 14—20 år. Utbildningen börjar omedelbart efter avslutad folkskola och för i »examensskolorna» fram till real- eller studentexamen, teoretisk eller praktisk. Jämförbara med dessa äro *de kommunala och enskilda anstalter för yrkesutbildning med heldagsundervisning, vilka* liksom läroverken *anknyta till folkskolan, äro av minst två års längd och ha elever i samma åldrar som läroverken*. Dessa linjer inom yrkesutbildningen kunna betraktas som parallella med de teoretiska ungdomsskolorna. Nämnden anser därför naturligt, att de böra få samma stipendiesystem som läroverken. Någon skillnad i ekonomiskt stöd för den fortsatta utbildningen efter folkskolan finnes då icke mellan de teoretiska och de yrkesbestämde ungdomsskolorna, och valet av fortsatt utbildning för en lärjunge, som avslutat sin folkskola, behöver därför icke avgöras av olika möjligheter till stipendier på den ena eller andra utbildningsvägen.

Samma sak gäller för de ungdomsskolor, som äro parallella med gymnasiet, vilket delvis är fallet med de mera fullständiga verkstadsskoleavdelningarna på fyra år. Väsentligt och typiskt för dessa ungdomsskolor, som nämnden alltså vill jämställa med läroverken i studiehjälpshänseende, är att de skola vara så fullständiga och genomgången av dem för eleven eller hans familj av så stor ekonomisk räckvidd, att ett verkligt yrkesval kan bli beroende av det ekonomiska stöd från det allmänna, man kan räkna med att erhålla. Detta gäller huvudparten av verkstadsskolor, centrala eller kommunala och enskilda, samt vissa handelsskolor. Beträffande villkoren för erhållande av behovsstipendium förutsättes en annan regel än för läroverken m. fl., nämligen att intet annat krav skall uppställas på lämplighet för den valda studielinjen än det, som ligger däri, att eleven efter eventuell vid början av kursen befintlig provotid följer utbildningen på tillfredsställande sätt. Detta överensstämmer med nu för yrkesskolstipendierna gällande regler men utgör en väsentlig skillnad mot villkoren för de nuvarande läroverksstipendierna och än mera mot det av nämnden i det följande föreslagna något skärpta kravet på studielämplighet hos eleven för att denne skall berättigas till behovsstipendium. Därigenom sker emellertid enligt nämndens mening ett sakligt motiverat gynnande av den praktiska utbildningsvägen i jämförelse med den teoretiska; vid valet att placera en pojke eller flicka, som avslutat folkskolan, i en realskola eller en minst tvåårig yrkesskola gäller, att man måste vara säker på att begåvningen

för teoretiska studier är tillräckligt stark för att i realskolan kunna räkna med samma bidrag som automatiskt utgår, om han eller hon väljer den praktiska linjen, där lämpligheten för utbildningen redan är klar genom att vederbörande har normalt handlag och att lärarna icke under första årskursens första veckor i övrigt finna honom olämplig.

De *tekniska gymnasierna* och *handelsgymnasierna* äro visserligen fackutbildningsanstalter och de tekniska gymnasierna så till vida jämställda med de tekniska fackskolorna, att de liksom dessa leda fram till ingenjörs-examen, men *till elevrekrytering, elevernas ålder och utbildningsstadium äro de i stort sett parallella med de allmänna läroverkens gymnasier*. En viss skillnad även beträffande de utexaminerades möjlighet att i förvärvslivet omedelbart räkna med inkomst föreligger mellan de från tekniskt gymnasium och teknisk fackskola utexaminerade. Dels går ett visst antal, omkring 5 procent av gymnasiets elever, vidare till teknisk högskola, och dels måste ofta den från gymnasiet examinerade ingenjören på grund av sin lägre ålder och sin ringa praktik inom industrilivet under normala tider räkna med någon period av lägre avlönad aspiranttjänstgöring, vilken ingenjören från fackskolan icke är belastad med, enär han som förutsättning redan för inträde i skolan måste ha verksamhet inom industrien och i regel har mycket lång och värdefull sådan. Än viktigare och avgörande är emellertid, att såväl de *tekniska gymnasierna* som *handelsgymnasierna bygga på realexamens kunskaper* och ha *elever i ungefär samma åldersklasser som de allmänna gymnasierna*. 1946 års skolkommision räknar även klart in dessa båda linjer som gymnasielinjer, och så även i det kommande gymnasiet, där de betraktas som två av totalt fem typer av gymnasielinjer. Nämnden finner alltså, att de skola anses som ungdomsskolor och deras elever liksom nu ha rätt till läroverksstipendier.

Även eleverna i *specialgymnasiet vid Vilans folkhögskola* böra erhålla studiehjälp enligt detta system. Avlagd examen vid detta gymnasium berättigar till inträde vid lantbrukshögskolan och skogshögskolan, och gymnasiet är därför jämförbart med andra gymnasier. Skäl finnas därför att jämställa dess elever med övriga gymnasiers i stipendiehänseende.

Enligt nu gällande bestämmelser kunna elever i enskild läroanstalt, som ställts under inseende av skolöverstyrelsen eller överstyrelsen för yrkesutbildning och vars bildningsmål är jämförligt med de stipendieberättigade offentliga läroanstalternas, erhålla stipendier enligt läroverkssystemet. Denna rätt böra de givetvis behålla.

En särställning bland de skolor, vilkas elever haft rätt till läroverksstipendier, intaga *folkskolans frivilliga högre avdelningar*. De äro helt kommunala folkskoleavdelningar och kursplanerna äro olika alltefter lokala önskemål. Kurslängden är avsevärt kortare än i övriga s. k. högre skolor, till vilka de hittills räknats, vanligen ett år. Eleverna äro i regel hemma-boende i skolorten. Nämnden anser icke skäl föreligga, att dessa avdelning-

ars elever i fortsättningen erhålla stipendier och detta desto mindre som avdelningarna på grund av den fortsatta utvecklingen av folkskolorna i allt större utsträckning komma att försvinna som frivilliga.

Ett fåtal elever vid de tekniska gymnasierna och även vid handelsgymnasierna äro gifta och ha försörjningsplikt mot egen familj. Det synes nämnden motiverat att dessa *elever, då behov verkligen föreligger, få möjlighet att utöver stipendiet erhålla studielån*, som bör sökas samtidigt som stipendium sökes.

Vid *vissa handelsgymnasier och handelsskolor* finnas *ettåriga kurser*, byggande på studentexamens kunskaper. Dessa ligga otvivelaktigt utanför ungdomsskolornas ram och stå närmast fackskolorna. Deras elever böra därför hänvisas till *lån*.

Studiebidragen. Lämplighetsprövning. För erhållande av stipendium gäller enligt nuvarande bestämmelser som första villkor, att lärjunge skall visa *god studielämplighet*. Nämnden har ansett, att för villkorets uppfyllande bör fordras, att studiebegåvningen dokumenteras i en betygssumma, vars medeltal för realskolan ligger något under Ba och för gymnasiet huvuddel är minst Ba. Samma villkor gäller för erhållande av såväl grundstipendium som behovsstipendium. Denna likställdhet mellan de båda stipendietyperna medför emellertid bestämda olägenheter. För att så mycket som möjligt tillmötesgå syftet att med grundstipendierna hjälpa landsbygdens studerande ungdom genom utjämningsbidrag har nämligen nämnden tvingats att sätta kraven på betyg lägre än som borde ha skett, om begåvningsvillkoret gällt endast de stipendier, behovsstipendierna, som skola hjälpa de begåvade och behövande lärjungarna. Då nu den, som prövats berättigad erhålla grundstipendium, automatiskt också erhåller behovsstipendium, om hans ekonomi berättigar därtill och han tillhör klass, där behovsstipendium får utgå, så ha åtskilliga lärjungar, vilka näppeligen tillhöra den skara, som av lärare i allmänhet anses ha god studiebegåvning, erhållit dessa, särskilt för begåvningarna ämnade behovsstipendier. Behovsstipendierna skjuta därför över det mål, som avsetts med dessa, eller begåvningarnas tillvaratagande och understödjande. Det gemensamma begåvningsvillkoret har vidare till en del omöjliggjort förverkligandet av det andra syftet med stipendierna eller att minska det handikap för landsbygdens ungdomar, som består däri, att de för sin skolgång i städer eller tätorter ha direkta utgifter, vilka skolorternas ungdom icke har. Skall nämligen detta syfte förverkligas, bör man icke uppställa ett villkor, som utestänger många att få del av den erbjudna förmånen av grundstipendium. Detta har emellertid skett, då villkoret om god studielämplighet uppställts för erhållande av stipendium. Resultatet härav blir, att medelst grundstipendierna beredas visserligen de landsbygdsungdomar, som befinna sig

på överbetygsstadiet i huvudsak samma möjligheter, som tätorternas ungdom ha att genomgå högre skolor, men undanhållas dem, som i likhet med många ungdomar i skolorterna hålla sig på B-stadiet eller något däröver. Men då har man icke nått det mål, som grundstipendierna skola bidra till att uppnå, nämligen att bereda ungdomen, oberoende av bostadsort, i huvudsak samma möjligheter att få högre skolutbildning.

För att undanröja nu framhållna brister i stipendiesystemet böra de principer, varpå systemet bygger, renodlas och konsekventare än vad nu är fallet genomföras. Förutsättningen för att erhålla grundstipendium bör sålunda icke vara densamma som för att få behovsstipendium. Först bör då fastslås, att *grundstipendiet är enbart utjämningsbidrag*, avsett att i görligaste mån kompensera en landsbygdselevs merkostnader för sin utbildning. Det skall därför icke förbindas med villkor av pedagogisk art. Några krav på en högre grad av studielämplighet böra därför ej uppställas för detta slag av studiehjälp. Däremot bör kravet på god studielämplighet behållas för läroverkseleverna beträffande behovsstipendierna och i någon mån skärpas. Den landsbygdslärjunge, vars lämplighet för studier tillåter honom att vinna inträde i högre skola och sedan erhålla flyttning till högre klasser, bör sålunda vara berättigad erhålla utjämningsbidraget. Den, som av studieoförmåga eller uppenbar lättja blir kvarsittare, bör däremot icke för det år, han går om en klass, ha förmånen av grundstipendium. Detta avsteg från det fulla genomförandet av utjämningsprincipen torde icke behöva en närmare motivering. Nämnden anser också, att det icke minst ur uppfostringssynpunkt bör fordras, att lärjungens uppförande icke ger anledning till allvarigare erinringar. I analogi med vad som nu gäller i fråga om befrielse från terminsavgifter bör därför lärjunge ha minst betyget B i uppförande och ordning för att erhålla och behålla det s. k. grundstipendiet.

För övriga skolors elever förutsättas inga särskilda krav på studielämplighet. Den elev i exempelvis en yrkesskola, som har tillräckliga anlag och övriga förutsättningar för att utbildas till en användbar yrkesman i det yrke han valt, bör sålunda utan särskild prövning av studieförutsättningarna erhålla det stöd för sin utbildning, som stipendiet utgör.

Nämnden är medveten om, att utsträckandet av rätten till studiebidrag kan väcka betänkligheter. Redan stipendierna efter nu gällande grunder ha stimulerat tillströmningen till de högre, huvudsakligast teoretiska skolorna. Villkoret att god studielämplighet skulle prövas föreligga och att den i läroverk intagne därför icke kunde vara viss om att erhålla stipendium har dock haft en återhållande verkan. Slopas detta villkor, torde tillströmningen av inträdessökande komma att än ytterligare ökas och trängseln vid intagningen med därav följande olägenheter för barnen, deras målsmän

och rektorerna bli större än nu. Lämplighetsvillkoret beträffande stipendierna (= behovsstipendierna) skulle emellertid behållas för läroverkens elever, och det i något skärpt form. Yrkeskolornas elever skulle däremot kunna erhålla stipendierna utan särskild lämplighetsprövning. Denna förmån, innebärande att stipendium lättare erhålles vid en praktisk skola än vid en teoretisk, bör enligt nämndens åsikt vara ägnad att i viss utsträckning avleda strömmen av inträdessökande till läroverken över till de praktiska skolorna. Förslaget innebär vidare väsentligt ökade statsutgifter. Med hänsyn härtill har nämnden ansett sig böra undersöka, huruvida icke studiebidragsbeloppen böra jämkas något nedåt. Det är också rimligt att så sker, om förmånen av icke behovsprövade bidrag utsträcker till så gott som samtliga landsbygdsbarn inom läroverken och stora grupper av yrkesundervisningens elever. En revision av bestämmelserna är påkallad även av den anledningen, att en förenkling är mycket önskvärd. Nämnden vill emellertid betona, att en för övrigt ganska måttlig sänkning av studiebidragen enligt nämndens mening icke får inverka sänkande på det sammanlagda studiehjälpsbelopp, som i form av studiebidrag och stipendium kan tilldeles en studiebegåvad och behövande lärjunge. Nämnden föreslår därför bland annat av detta skäl *en höjning av stipendierna till 75 kronor per månad*, varigenom också en bättre balans mellan de båda stipendityperna vinnes. Städernas och tätorternas studerande ungdomar, vilka erhålla endast stipendier, bliva också härigenom bättre tillgodosedda än hittills liksom överhuvud helt obemedlade lärjungar med god studielämplighet härigenom erhålla ett bättre ekonomiskt stöd för att genomgå en skola, vilket nämnden utifrån sin erfarenhet av detta klientel anser synnerligen väl-motiverat.

Studiebidragens belopp. Det nu utgående *grundstipendiet för inackordering* är fastställt till 500 kronor för helt läsår eller omkring 55 kronor per läsmånad. Del av månad har nämnden icke ansett böra beräknas särskilt. Stipendierna vid yrkesundervisningens anstalter beräknas däremot för närvarande per månad och dag, vilket ansetts nödvändigt med hänsyn till den högst skiftande längden av kurserna. Yrkeskurser av minst två års längd äro emellertid mera enhetliga, och beräkningen av stipendierna kan för dessa begränsas till månadsbelopp. För att samma beräkningsgrund skall kunna tillämpas både för läroverken och de berörda yrkeskolorna, föreslår därför nämnden, att inackorderingsbidraget bestämmes per månad, icke som nu per läsår. *För inackordering i enskilt hem föreslår nämnden ett bidrag av 50 kronor per månad.* För de läroverkselever, som nu ha enbart grundstipendium för inackordering, innebär detta en minskning per läsår av 50 kronor, men minskningen kompenseras för dem, som tillerkännas behovsstipendium, genom högre belopp å detta. Helt obemedlad landsbygdsbarn skulle erhålla 1 125 kronor per läsår mot nuvarande maxi-

malt 1 040 kronor. En självklar förutsättning för att en elev skall få inackorderingsbidrag är att han saknar möjlighet att erhålla önskad utbildning i sin hemort och att han för sin skolutbildning är tvungen att inackordera sig i skolorten.

Vid åtskilliga av yrkesundervisningens anstalter äro eleverna inackorderade i internat. Internaten äro ofta uppförda med avsevärda bidrag av allmänna medel. Även för läroverksungdomen kunna numera uppföras internat med bidrag från staten. Inackorderingen i internaten är i regel billigare än i enskilda hem. Där så är fallet, bör skälig reducering av studiebidraget ske, då eljest eleverna i internaten skulle få förhållandevis större bidrag till sin utbildning än övriga inackorderade elever. Det bör därför ankomma på den centrala stipendiemyndigheten att i sådana fall bestämma ett lägre studiebidrag, dock minst 25 kronor per månad.

Även bestämmelserna om *stipendium för dagliga resor* anknyta i sin nuvarande avfattning till läsåret. Ett belopp motsvarande resekostnaden kan nämligen erhållas, i den mån densamma överstiger 25 kronor för termin. För att kunna tillämpas på skolor, som icke ha samma terminsindelning som läroverken, bör denna bestämmelse ändras så att bidraget beräknas för månad. Förutsättning för att stipendium skall kunna utgå är för närvarande att avståndet mellan lärjungens bostadsort och skolan är minst 5 km. Bestämmelsen har vållat stora svårigheter att rättvist tillämpa. Efter att ha påvisat åtskilliga nackdelar med bestämmelsen framhåller nämnden som sin bestämda uppfattning, att *rätten till studiebidrag för dagliga resor icke skall göras beroende av avståndet från en plats till en annan utan i stället knyts till kostnaderna för resorna*. Kostnaderna kunna nämligen exakt uppgivas och verifieras och de elever, som ha samma kostnader, kunna då få samma bidrag till sina resor.

Nämnden anser, att *resebidraget bör utgå med det belopp per månad, varmed den verkliga resekostnaden överstiger 6 kronor, dock med de inskränkningarna, att på detta sätt beräknat resebidrag om mindre än 2 kronor per månad icke utgår, samt att det högsta bidraget per månad är 20 kronor*. För läroverkens hela läsår böra motsvarande belopp vara 60 kronor, 20 kronor och 200 kronor respektive. De resekostnader, som uppgivas, skola avse det billigaste färdssätt som kan användas med hänsyn till att eleven på ett tillfredsställande sätt skall kunna fullgöra skolarbetet. Det bör påpekas, att, eftersom de verkliga kostnaderna för resorna bli avgörande för bidragen, eventuella höjningar av taxorna automatiskt bli kompenserade intill maximibeloppet. Genom den föreslagna spärren undgår man, att skäligen betydelselösa summor utanordnas. Den gräns för resekostnader, intill vilken intet bidrag utgår, d. v. s. 8 kronor per månad eller 80 kronor per läsår för läroverken, ligger även över kostnaderna för enbart spårvägs-kort inom en storstad, varigenom den kategori av elever, varom här är

fråga, för vilken icke bidragsgivning av denna typ varit avsedd, icke heller kommer i fråga.

För färd med bil till och från skolan har studielånenämnden beviljat högst 200 kronor per läsår, då det styrkts, att andra färdmedel icke kunna användas. Bidrag till bilresor torde även i fortsättningen bära medgivas under enahanda villkor och med samma högstbelopp, som beträffande övriga resor. Nödvändigheten av bilresan och de verkliga kostnaderna för densamma måste dock noggrant kontrolleras.

Vid bedömning av, om bidrag för hållande av cykel även enligt de nya grunderna bör utgå, finner nämnden övervägande skäl tala för, att så icke bör ske. Avståndsspärren för berättigandet har nu enligt det föregående föreslagits bortfalla beträffande resorna med vanliga trafikmedel och, om ett bidrag för cykel bibehålles, så skulle man dock här nödgas införa en avståndsgräns med nya svårigheter och ojämnheter i tillämpningen som följd. Då vidare den del av kostnaden för resa med vanliga trafikmedel, som eleven själv får bära, d. v. s. 60 kronor eller i gränsfallen 80 kronor per år, överstiger eller åtminstone är av ungefär samma storlek som kostnaderna för hållande av cykel för skolresorna, tala även rättviseskälen för ett slopande av cykelbidragen.

Utöver de ordinärt utmäta stipendierna för inackorderade elever har särskilt *stipendium* kunnat utgå för ett skäligt antal resor under läsåret mellan hemorten och skolorten. Bidragen äro av behovsstipendietyp och utgå endast till behövande elever. Bidragen ha utgått med belopp, motsvarande kostnaden efter billigaste färd sätt för sex enkla resor, minskad med 50 kronor, dock högst 100 kronor per läsår. Det synes nämnden uppenbart, att dylika stipendier även i det följande bära utgå för att utjämna skolgångskostnaderna för de elever, som ha lång resväg mellan hem och inackorderingsort. Dock synes det skäligt att *begränsa bidragen till högst fyra enkla resor per läsår*, och låta dem utgå med det belopp, varmed den verkliga kostnaden för resa i billigaste klass överstiger 60 kronor för år räknat, dock högst med 100 kronor. Vidare bör det villkoret kvarstå, att bidrag kan utgå endast med det belopp, som beräknas för resa från elevens hemort till närmast belägna skola med avsedd utbildningslinje, samt att dessa resebidrag endast utgå till elever, som berättigats till de behovsprövade stipendierna.

Stipendiet för frukostmål i skolorten har automatiskt följt med stipendiet för dagliga resor, d. v. s. den som befunnits fylla villkoret angående avståndet hemorten—skolan och därför erhållit resestipendium har också fått frukostbidrag. Samma inkonsekvenser och av ännu större ekonomisk betydelse för eleverna, som förut visats medfölja avståndsvillkoret, ha därför framträtt beträffande frukoststipendiet, och nämnden finner därför lämpligast, att särskilda bestämmelser utfärdas för detta. *Nämnden före-*

slår den bestämmelsen, att viss ersättning för måltid utom hemmet lämnas åt elev, som bor så långt från skolan, att han för att bevista den dagliga undervisningen måste äta något eller några mål utanför hemmet. Nuvarande bestämmelse, att bidraget skall utgå med halva kostnaden för frukostmål under huvudrasten har visat sig olämplig av flera skäl. Nämnden föreslår att ett och samma belopp för frukostbidraget fastställles. Ersättningen bör dock differentieras med hänsyn dels till måltidens art, dels ock till antalet måltider.

Åtskilliga lärjungar medföra matsäck från hemmet, i regel smörgåsar, ibland någon lagad mat jämte smörgåsar, vilket mål intages i skolans frukostrum jämte mjölk, antingen medtagen från hemmet eller tillhållna i skolan. För sådant frukostmål beviljas f. n. 50 kronor per läsår. Bidraget synes böra behållas t. v. och nämnden föreslår, att eleven till matsäck erhåller bidrag med 5 kronor per månad. För mål lagad mat i skolorten bör eleven erhålla 10 kronor per månad. Dessa belopp äro desamma, som nu maximalt utgå till läroverksungdomen. Om elev på grund av skoldagens längd under minst fyra dagar i veckan nödgas intaga ännu ett mål i skolorten, bör han få 15 kronor per månad.

Stipendier. Prövning av studielämpligheten. För erhållande av behovsprövat stipendium har nämnden för eleverna i läroverken och med dem jämförliga läroanstalter föreslagit prövning av studielämpligheten. Till grund för prövningen måste enligt nämndens mening ligga huvudsakligen skolbetygen. Efter en kritisk granskning av det värde, som betygen ha för bedömning av studielämpligheten, framhåller nämnden, att betygen böra kompletteras med uppgift om lärjungens platssiffra i klassen och om hans hälsotillstånd. Läraren bör därjämte lämna de övriga upplysningar, som kunna vara av värde för att bedöma lärjungens studieförutsättningar, såsom om hans hemförhållanden. De hittills använda särskilda intygen om begåvning m. m. skulle försvinna.

Stipendier vid folkhögskolor, vissa yrkesskolor, lantbrukets skolor m. fl. De i det föregående behandlade skolorna med stipendierätt bilda en tämligen enhetlig grupp. De läro- och utbildningsanstalter, som efter dessa skolors avskiljande återstå som lämpade för stipendietilldelning, erbjuda däremot en betydligt mer skiftande bild. Icke endast den mycket växlande längden av utbildningen i de olika kurserna — från några veckor upp till 11 à 12 månader — utan även skolornas olika mål, elevernas mycket olika ålder och olikartade verksamhet eller utbildning före kursgenomgången göra bilden oenhetlig. Samma grunder för studiehjälpen kunna därför ej tillämpas för alla.

Till denna grupp höra kurserna vid folkhögskolorna, den lägre lantbruksundervisningens olika långa teoretiska och praktiska skolor och de många kortare yrkeskurserna. Att införa för varje kurs särskilt avpassade stipen-

diegrunder är knappast möjligt av praktiska skäl. Så långt görligt är böra kurserna i studiehjälpshänseende sammanföras till större grupper, och nämnden föreslår därför *två huvudtyper av studiehjälp*, vartill komma några få specialbehandlade skolor.

Nämnden har som huvudprincip i fråga om stipendietilldelningen angivit, att eleverna vid samtliga skolor, för vilka icke speciella stipendietyper bli nödvändiga, böra erhålla behovsprövade stipendier å högst 75 kronor per månad. De icke behovsprövade bidrag, studiebidrag, som därjämte kunna utgå för extra kostnader, t. ex. för inackordering, böra däremot differentieras med hänsyn till utbildningens längd. Vad beträffar nu behandlade skolor och kurser har nämnden efter detaljundersökning av desamma funnit, att en lämplig *gräns går vid fyra månader*. För hithörande *kurser om minst fyra månader* anser nämnden, att studiebidraget till elev, som för sin utbildning är inackorderad å skolorten, bör utgå med *25 kronor* eller hälften av det inackorderingsbidrag, som med hänsyn till den längre utbildningstiden föreslagits för eleverna i »ungdomsskolorna». Eleverna böra dessutom erhålla resebidrag på samma villkor som ungdomsskolornas elever. Bidrag för dagliga resor och frukostmål sakna egentlig betydelse vid nu behandlade skolor och anledning att belasta stipendiesystemet därmed finnes därför icke. Nämndens förslag innebär, att för en elev i denna grupp stipendiemaximum höjes från nuvarande 90 kronor till 100 kronor per månad. Elever i folkhögskolor och yrkesskolor, som ej bo i internat, kunna enligt nu gällande provisoriska bestämmelser erhålla förhöjt stipendium upp till totalt 115 kronor i månaden. Förhöjningen bör vara möjlig även i fortsättningen. Nämnden föreslår därför, att elever tillhörande denna grupp, vilka icke bo i internat och vilkas inackorderingskostnad mer väsentligt överstiger kostnaden för internatsinackordering, skola genom den centrala stipendiemyndighetens beslut kunna erhålla förhöjt studiebidrag å högst 40 kronor per månad.

För elever i *kurser, kortare än 4 månader*, anser nämnden, att studiebidrag icke bör utgå utan endast behovsprövat stipendium å högst 75 kronor per månad. Stipendium med detta högstbelopp bör enligt nämndens mening vara skäligt och tillräckligt stöd för genomgång av dessa korta yrkeskurser. Eftersom eleverna i regel äro äldre och skilda från föräldrarnas hem, komma de också vid stipendiebehandlingen att behandlas individuellt och efter gynnsamma grunder.

Samma stipendiegrunder som för sist behandlade korta kurser böra också tillämpas för eleverna i inträdeskurserna till tekniskt gymnasium eller fackskola. Kurserna kunna enligt nämndens mening på grund av sin karaktär av huvudsakligen förberedande utbildning icke jämföras med de vanliga yrkeskurserna av samma kurslängd. Till denna grupp böra också hänföras B- och C-kurser för elektroinstallatörer till den del, kurserna äro heldagskurser.

Nämnden föreslår sålunda,

att eleverna i *folkhögskolornas* olika kurser, i *kurser inom yrkesundervisningen* med kurslängd av 4 månader och längre men ej 2 år, i *lantmannaskolor, lanthushållsskolor, trädgårdsskolor, driftsledarkursen* och *handels-trädgårdsmästarkursen vid Alnarp* samt i *trädgårdskurser* vid folkhögskolorna erhålla dels utan behovsprövning *studiebidrag* för inackordering med 25 kronor per månad (höjning till högst 40 kronor möjlig), dels efter behovsprövning *stipendium* å högst 75 kronor per månad, dels ock *resebidrag* enligt reglerna för ungdomsskolor; *samt att*

elever i *yrkeskurser, kortare än 4 månader*, samt i *inträdeskurser till tekniska gymnasier* eller *fackskolor* erhålla stipendium efter behovsprövning å högst 75 kronor per månad.

Särskilt vid folkhögskolorna äro kurserna av mycket varierande längd. En detaljundersökning av ett års stipendieansökningar har visat, att stipendier uträknats icke blott för hela månader utan för varje överskjutande dag. Sålunda ha stipendier beräknats för icke mindre än 38 olika kurstider. Samma detaljerade beräkning av stipendierna sker också beträffande yrkeskolorna. Nämnden vill i fråga om de behovsprövade stipendierna icke för närvarande föreslå någon ändring i detta noggranna beräkningssätt, enär stipendieansökningarna skola handläggas centralt. Beräkningen av studiebidragen, vilka enligt nämndens nedan framlagda förslag böra uträknas och rekvideras av rektorerna utan central granskning, bör däremot för att underlätta rektorernas arbete förenklas. Nämnden föreslår, att de icke behovsprövade *studiebidragen* beräknas utgå för varje hel vecka av kurs-tiden med en fjärdedel av månadsbeloppet. För kursdagar, överskjutande hel vecka, bör således enligt nämndens mening studiebidrag icke beräknas, vilket är analogt med vad som föreslås beträffande läroverkssystemet, där studiebidragen beräknas per hela kursmånader men ej för överskjutande dagar.

Studiehjälp enligt grunderna för folkhögskolor m. fl. bör också tillkomma eleverna i *tandsköterskeskolorna*. Utbildningen av *tandtekniker*, som hittills i stipendiehänseende varit likställd med den av tandsköterskor, är däremot en typisk fackutbildning av det slag, som nämnden anser böra stödjas med studielån. Nämnden har därför upptagit tandteknikerskolor bland låneberättigade utbildningsanstalter.

För *folkliga musikskolan i Arvika* finnes för närvarande i riksstaten upptaget särskilt anslag till stipendier åt eleverna. Nämnden föreslår, att skolans elever erhålla studiehjälp från samma anslag som eleverna vid folkhögskolorna och på samma villkor som dessa.

Eleverna i *lantbruksskolornas* två- eller ettåriga kurser samt de ettåriga *mejeriskolorna* kunna för närvarande erhålla stipendier å högst 400 kronor och ha dessutom fri bostad och i de längre kurserna även kost. För dessa

elever kan studiehjälpen icke skäligen utgå enligt samma villkor som för eleverna i exempelvis lantmannaskolorna, där eleverna betala för sin inackordering. För att stimulera till inträde i dessa för jordbruksnäringen mycket viktiga skolor bör emellertid studiehjälpstypen ansluta sig till den för andra elevgrupper föreslagna och därför uppdelas i en behovsprövad och en icke behovsprövad del. Nämnden anser, att den icke behovsprövade delen bör vara 200 kronor och den behovsprövade delen uppgå till högst 300 kronor per år. För elever i de ettåriga *ladugårdsförmanskurserna*, vilka nu kunna erhålla behovsprövade 450 kronor för hel kurs, föreslår nämnden, att stipendiet får karaktären av utbildningsbidrag utan behovsprövning och utgår med 500 kronor.

Nu föreslagna icke behovsprövade del av studiehjälpen torde lämpligen benämnas *utbildningsbidrag*.

En särställning bland lantbrukets skolor intar *mejeriskolan vid Alnarp*. Den utbildar blivande föreståndare för mejerier och är närmast att betrakta som och jämställd med de fackutbildningsanstalter, som förut behandlats. Skäl kunna därför anföras för att *hänvisa dess elever till studielån*, och nämnden har därför för dess elever beräknat studielån. Om så icke anses lämpligt, böra dess elever i stipendiehänseende jämnställas med lantmannaskolornas elever.

En särställning inom yrkesskoleväsendet intaga de *lägre dagavdelningarna* av *konstfackskolan* och *slöjdföreningens skola* i Göteborg. De äro till sin typ artskilda från vanliga yrkesskolor av motsvarande kurslängd. Läsåret är kortare, eleverna kunna bedriva fria studier och ibland begränsa de sig till att förkovra sig i något fack, för vilket de ha särskild lust, t. ex. målning, vävning, konstsmide, keramik, samt avse icke alltid att utnyttja sin utbildning i förvärvsarbete eller att ens fullfölja utbildningen. För eleverna i dessa avdelningar anser nämnden lämpligast föreslå, att studiehjälpen utgöres av behovsprövade stipendier å högst 75 kronor per månad. För vissa elever från annan ort än skolorten kan dock vara befogat att utmäta högre studiehjälp. Stipendiemyndigheten bör därför ha befogenhet att då särskilda skäl föreligga höja stipendiebeloppet, dock med högst 25 kronor per månad.

Domänverkets skolor, vilkas stipendieförmåner icke tillhörde nämndens utredningsuppdrag, borde även kunna inordnas i det system av studiehjälp, som nämnden föreslår. *Skogsmästarskolan* och de likaledes ettåriga *skogsskolorna* kunna betraktas som fackutbildningsanstalter av det slag, som nämnden ansett böra vara låneberättigande anstalter. Särskilt gäller detta skogsmästarskolan med dess högre skogligen utbildning. Skäl kunna därför anföras för att låta studiehjälpen vid dessa skolor, främst skogsmästarskolan, utgå i form av studielån. Därest likväl hjälpen anses böra utgå med konstanta bidrag, böra eleverna vid skogsmästarskolan, vilka för närvarande erhålla stipendier enligt samma grunder som eleverna vid lantmannasko-

lorna, även i fortsättningen få samma slag av studiehjälp som dessa. Samma stipendiegrunder böra då enligt nämndens mening tillämpas även för eleverna i de ettåriga skogsskolorna, vilka för närvarande erhålla var och en ett bidrag å 300 kronor för kurs. Deras kostnader för utbildningen äro per månad i huvudsak desamma som för skogsmästarskolans elever. En översikt över föreslagna studiebidrag, stipendier och utbildningsbidrag lämnas härefter.

<p>A. Läroverkssystemet: Studiebidrag: a. för inackordering 50 kronor per månad. b. för dagliga resor: för kostnad, som uppgår till minst 8 kronor per månad, med det belopp, som överstiger 6 kronor per månad. c. för måltid utanför hemmet: 5 resp. 10 och 15 kronor per månad. Stipendier: högst 75 kronor per månad efter behovsprövning. För inackorderad elev med stipendium: bidrag till högst 4 resor hemorten—skolorn för reskostnad över 15 kronor per resa.</p>	<p>»Ungdomsskolor»: allmänna läroverk, kommunala gymnasier, mellanskolor och flickskolor, praktiska mellanskolor, högre folkskolor, tekniska gymnasier, 2-årig kurs vid handelsgymnasier, minst 2-åriga kurser vid anstalter för yrkesutbildning, samt sådana enskilda, under inseeende av skolöverstyrelsen eller överstyrelsen för yrkesutbildning ställda läroanstalter, vilkas bildningsmål är jämförligt med ovannämnda läroanstalters. Specialgymnasiet vid Vilans folkhögskola.</p>
<p>B. Studiebidrag till inackordering å 25 kronor per kursmånad. Höjning till 40 kronor möjlig. Stipendium å högst 75 kronor per kursmånad efter behovsprövning. Resebidrag för inackorderad elev med stipendium = A ovan.</p>	<p>Anstalter för yrkesutbildning med kurslängd om minst 4 månader men ej 2 år. Skolor för tandsköterskor. Folkhögskolor. Lantmannaskolor. Lantushällsskolor. Trädgårdsskolor. Driftsledarkursen vid Alnarp. Handelsträdgårdsmästarkursen vid Alnarp. Trädgårdskurser vid folkhögskolor. Skogsmästarskolan (ev. studielån). Skogsskolor.</p>
<p>C. Stipendium å högst 75 kronor per kursmånad efter behovsprövning.</p>	<p>Anstalter för yrkesutbildning med kurslängd kortare än 4 månader. Inträdeskurser till tekniska gymnasier och fackskolor. Kurser för elektriska installatörer för förvärvande av B- eller C-behörighet. Konstindustriella dagskolan vid konstfackskolan och lägre konsthantverksskolan vid slöjdföreningens skola i Göteborg. (Stipendium kan höjas till högst 100 kronor per månad.) Lantbruksundervisningens kurser, kortare än 4 månader.</p>
<p>D. Utbildningsbidrag å 200 kronor per år utan behovsprövning. Stipendium å högst 300 kronor per år efter behovsprövning.</p>	<p>Lantbruksskolor. Mejeriskolor.</p>
<p>E. Utbildningsbidrag å 500 kronor per kurs utan behovsprövning.</p>	<p>Ladugårdsförmanskurs.</p>

Normer för beräkning av behovsprövade stipendier. Denna fråga behandlar nämnden å s. 68—73 i betänkandet och framlägger därvid förslag till tabeller för beräkning av stipendierna. Jag torde beträffande denna fråga få hänvisa till betänkandet.

Kostnadsberäkningar. I fråga om de av nämnden gjorda kostnadsberäkningarna för genomförande av dess förslag torde få hänvisas till s. 61—67 i betänkandet.

Studiehjälpens administration. Studiehjälpen administreras enligt nu gällande ordning av ett flertal centrala myndigheter. Nämnden har enligt sitt utredningsuppdrag undersökt, huruvida administrationen bör ytterligare centraliseras eller eventuellt helt eller delvis decentraliseras. Beträffande organisationen av studiehjälpsverksamheten har nämnden haft överläggningar med statens organisationsnämnd, som därefter till nämnden överlämnat »P. M. med förslag till organisation m. m. av studiehjälpsverksamheten», vilken promemoria som bilaga 10 fogats till betänkandet.

Nämndens förslag innefattar tre huvudtyper av studiehjälp: *studiebidrag*, *stipendier* och *studielån*. Skäl föreligga enligt nämndens mening att administrera dessa på olika sätt.

Vad först beträffar *studiebidragen* föreslår studielånenämnden i enlighet med organisationsnämndens förslag, att dessa skola beslutas och utbetalas av läroanstalternas rektorer (föreståndare), vilka ha att rekvirera erforderliga medel från statskontoret. Besvär över rektors beslut föreslås skola kunna anföras hos en av studielånenämnden föreslagen central myndighet, studiehjälpsnämnden.

I fråga om *stipendierna* föreslår studielånenämnden, att dessa skola beslutas av en central myndighet, studiehjälpsnämnden, som jämväl skall ombesörja utbetalningen av stipendierna, vid läroverken och med dem jämförliga läroanstalter direkt till eleverna eller målsmännen och vid övriga skolor till rektorerna. Till stöd för förslaget, att den centrala handläggningen av stipendieärendena förläggas till ett centralt organ har nämnden anfört bland annat följande.

De behovsprövade stipendierna i alla de olika elevkategorierna skola utgå efter samma beräkningsgrunder. Om då stipendierna skulle fördelas av flera myndigheter, förutsätter detta ett organiserat samarbete mellan myndigheterna. Såsom förut antytts, kunna dock icke därigenom ojämnheter i behandlingen på olika håll undvikas. Enhetlighet i principer och tillämpning uppnås endast om samtliga ärenden helt behandlas på ett håll.

Även om myndigheterna överenskomma om gemensamma riktlinjer för stipendieärendenas behandling, uppstå ständigt principiella spörsmål av den betydelse, att nya överläggningar böra komma till stånd. Härav fördröjes stipendieärendenas handläggning. Den tekniska utrustning, som organisationsnämnden föreslagit för expediering av stipendierna, kan bättre utnyttjas, om ärendena behandlas på ett ställe.

Det synes vidare vara betydelsefullt, att representanter för olika utbildningsområden sammanföras till ofta återkommande överläggningar om för alla gemensamma spörsmål och frågor. Det samarbete, som därigenom sker på ett område mellan olika utbildningsgrupper, den kontakt, som på så sätt upprätthålles mellan dessa, och de erfarenheter och synpunkter, som från olika håll tillföras överläggningarna, äro enligt nämndens mening värdefulla fördelar av ett gemensamt organ för studiehjälpsverksamheten.

Förslag om ett enda centralorgan för statens studiehjälpsverksamhet har tidigare framförts. Skolöverstyrelsen föreslog år 1945 en särskild nämnd för administreringen av de då föreslagna stipendierna åt landsbygdens studerande ungdom och ansåg, att om studiehjälpsverksamheten utökades, även de nya uppgifterna borde läggas till denna nämnd, som också skulle fungera som upplysningscentral för rådfrågning på hithörande områden och därmed fylla ett uppenbart behov. Statskontoret ansåg vid samma tillfälle, att stipendiegivningen borde anförtros studielånenämnden, som förutsattes bli ombildad till ett gemensamt centralorgan för statens studieunderstödsverksamhet.

Vad beträffar *studielånen* anser studielånenämnden, att ärenden härom liksom nu böra handläggas centralt, och föreslår, att beslut i dessa ärenden fattas av studiehjälpsnämnden.

Denna nämnd föreslås skola bestå av ordförande och högst sju ledamöter, vilka utses av Kungl. Maj:t för viss tid och representera allmänna och fackliga intressen. Nämndens kansli föreslås omfatta — förutom tillfällig personal — en förste byråsekreterare i Ce 27, en byråsekreterare i Ce 24, ett kanslibitråde i Ce 11 och två kontorsbiträden i Cf 4—Ce 8.

III. Remissyttranden.

Allmänna uttalanden, principer. De principer, enligt vilka studielånenämnden ansett studiehjälpen böra ordnas, ha vunnit allmän anslutning hos de myndigheter, som yttrat sig om principerna, och myndigheterna tillstyrka, att studielånenämndens förslag i huvudsak lägges till grund för studiehjälpens ordnande.

Arbetsmarknadsstyrelsen yttrar: Tillgång till studiehjälp i olika former är en väsentlig förutsättning för att yrkesvägledningen i det enskilda fallet på ett tillfredsställande sätt skall kunna fullgöra sin uppgift. Erfarenheterna ge vid handen, att det ofta är de ekonomiska hindren, som avhålla ungdomen från att skaffa sig den utbildning, som är lämplig och önskvärd. Ett stipendiesystem, som i huvudsak utformas enligt studielånenämndens förslag, skulle säkerligen möjliggöra, att ungdomar, som bo på avlägset belägna orter, kunde skaffa sig en utbildning, som de eljest ej skulle kunnat förvärva. Systemet borde alltså kunna leda till ett bättre utnyttjande av arbetskraftsreserverna i de yngre årgångarna.

Statskontoret anför: Den i betänkandet lämnade redogörelsen över den nuvarande statliga studiehjälpens olika former vid ifrågavarande läroanstalter, det administrativa förfarandet vid prövning av stipendieansökningar och utbetalningen av tilldelade belopp ger ett starkt belägg för

angelägenheten av att åtgärder snarast vidtagas för en mera planmässig organisation av den statliga studiehjälpverksamheten och för ett enhetligare bedömande av hjälpbehovet. Av alldeles särskild betydelse synes vara, att klarare linjer skapas mellan hjälpformerna lån och stipendium. Studielånenämndens föreliggande förslag till omläggning av verksamheten innebär, såvitt statskontoret kunnat finna, en i väsentliga delar godtagbar lösning av problemet. Ämbetsverket anser sig sålunda kunna i huvudsak tillstyrka studielånenämndens förslag.

Skolöverstyrelsen instämmer i förslagets huvudsyften: strävan till större enhetlighet i studiehjälpssystemet och en principiell uppdelning i studiebidrag, stipendier och lån. Överstyrelsen önskar dock en viss uppmjukning av gränserna mellan dessa hjälpformer. Överstyrelsen anser det självklart, att vad ett folk satsar på sin uppväxande ungdoms utbildning kan det räkna med att skörda med vinst i såväl andlig som materiell kultur. Överstyrelsen framhåller slutligen betydelsen av att den föreslagna reformen genomföres så snart ske kan i syfte, icke minst, att skapa en av förutsättningarna för en bättre balans mellan tillströmningen till teoretiska och till praktiska utbildningsbanor.

Länsstyrelsen i Malmö finner nämndens förslag i fråga om uppdelning av studielån, studiebidrag och stipendier mellan olika elevkategorier vara i stort sett väl avvägt och *länsstyrelsen i Västerås* anser, att det förslag till ordnande av den statliga studiehjälpen, som studielånenämnden framlagt, är förtjänt av allt erkännande.

Länsstyrelsen i Växjö har ej funnit anledning till erinran mot det sätt, på vilket nämnden utformat studiehjälpen till elevgrupperna vid de olika skolorna, och anser de föreslagna principerna samt de nya formerna för studiehjälpen på ett lämpligt sätt åstadkomma ett likformigt stöd åt alla elevkategorierna.

Studielån. I fråga om principerna för studielån framhåller *statskontoret*, att en väsentlig vinst med nämndens förslag är, att man sökt klargöra de principer, efter vilka bedömning bör ske, om studiehjälpen skall ges i form av lån eller stipendium. Mot de av nämnden anförda synpunkterna finner statskontoret i och för sig icke anledning till erinran.

Om den föreslagna utökningen av låneverksamheten och om villkoren för låns erhållande råder enighet.

Länsstyrelsen i Västerås vitsordar studielånen såsom en synnerligen lämplig form av studiehjälp för åtskilliga kategorier av studerande med hänsyn till de förmånliga villkor, på vilka lånen utlämnas. Denna hjälp till självhjälp utgör ett betydelsefullt led i statens understödande verksamhet för studier och utbildning och särskilt då en elev har stora utbildningskostnader blir i allmänhet studielånet den effektivaste hjälpen. Länsstyrelsen anser därför i likhet med studielånenämnden, att låneverksamheten bör vidgas, och att ökade medel för sådant ändamål äro erforderliga.

Föreslagna maximibelopp för studielån föranleda erinran endast från *skolöverstyrelsen*, som föreslår 4 000 kronor som normalt högstbelopp, *reservanter i skolkommissionen*, vilka anse en väsentlig höjning nödvändig, och *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund*, som anser det föreslagna

maximibeloppet 3 000 kronor vara hållet i underkant. Statskontoret har (år 1949) med hänsyn till det statsekonomiska läget motsatt sig höjning av maximibeloppen.

Elevkategorier med lånerätt. Förslaget att seminariernas elever hänföras till lånekategorien tillstyrkes av bland andra alla hörda *kollegier* utom ett vid folk- och småskoleseminarierna, *skolöverstyrelsen*, 1946 års *skolkommission* och *styrelsen för seminariernas elevförbund*. *Kollegiet vid folkskoleseminariet i Umeå* föreslår stipendier för eleverna i de två lägsta klasserna av det fyraåriga seminariet och lån för övriga seminarieelever.

Beträffande övriga fackutbildningsanstalter, vilkas elever hänförts till lånekategorien, förekomma olika meningar.

Förslaget har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av bland andra direktionen över gymnastiska centralinstitutet, kollegiet eller/och rektor vid högre tekniska läroverket i Örebro, elektrotekniska fackskolan i Västerås, konstfackskolan, bergsskolan i Filipstad, textilinstitutet i Borås, Lennings textilt tekniska institut, grafiska institutet, i vad gäller tvåårskursen, handelsgymnasierna i Hälsingborg, Sundsvall och Örebro, Stockholms handelsgymnasium, (Frans Schartaus handelsinstitut), Bar-Lock-institutet samt tekniska institutet i Stockholm.

Möjlighet för eleven att välja mellan studielån och stipendium föreslås av styrelsen för *Örnsköldsviks stads tekniska skola*, 1946 års *skolkommission* och *socialstyrelsen*.

Skolkommissionen har dessutom föreslagit, att elev, som valt stipendium och tillerkänts behovsprövat stipendium och har egen ekonomi, må kunna erhålla ett efter behovet avpassat studielån, då oundgängligt behov föreligger och eleven visar god studielämplighet och med framgång och omsorg sköter sina studier.

Statskontoret ifrågasätter, om icke eleverna i de tekniska gymnasierna borde hänföras till lånelinjen eller i vart fall eleverna i avgångsklassen och eventuellt även näst högsta klassen.

Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund anser, att flera skäl tala för att eleverna vid fackutbildningsanstalterna och aftenkurser vid allmänna och tekniska läroverk samt vissa gifta elever böra vara berättigade till stipendier.

Kollegiet vid högre tekniska läroverket i Stockholm föreslår, att eleverna i fackskolan berättigas till studiebidrag samt dessutom efter eget val antingen behovsprövade stipendier eller studielån. Alternativt föreslås för fackskoleeleverna studiebidrag och studielån. Gift elev, som behöver förstärkt studiehjälp eller visar framstående studiebegåvning, skulle dessutom kunna erhålla behovsprövat stipendium. Även *tekniska läroverkens elevförbund* föreslår studiebidrag och efter elevens val studielån eller behovsprövat stipendium.

Rektor vid *högre tekniska läroverket i Malmö* anser, att fackskoleeleverna böra i studiehjälpshänseende vara jämställda med de tekniska gymnasiernas elever.

Rektor vid *tekniska fackskolan för maskinindustri i Eskilstuna*, som vitsordar, att de från teknisk fackskola utexaminerade genom sin långa och i regel mycket värdefulla praktik inom industrin icke behöva räkna med någon lägre avlönad aspiranttjänstgöring efter examen, anser emellertid, att fackskoleeleverna böra erhålla stipendier jämte möjlighet till lån.

Kollegiet vid *Göteborgs handelsgymnasium* anser, att stipendier böra vara det normala för alla elever i handelsgymnasierna med möjlighet för äldre elever att söka studielån. Kollegiet vid *Malmö handelsgymnasium* ifrågasätter, huruvida icke elev i ettårig kurs borde beredas samma stipendiemöjligheter som elev i tvåårig kurs och rektor vid *Norrköpings handelsgymnasium* förordar, att eleverna i ettårig kurs erhålla studiehjälp enligt läroverks-systemet.

Styrelsen för *Hässleholms stads skolor för yrkesundervisning* föreslår, att elever vid Hässleholms tekniska skola under första året erhålla studiebidrag och stipendier utan lämplighetsprövning och efter ett år studiebidrag och stipendier med lämplighetsprövning samt dessutom möjlighet till studielån.

Överstyrelsen för *yrkesutbildning* åberopar och ansluter sig till de yttranden från kollegier och styrelser, som intaga en annan ståndpunkt än studielånenämnden i fråga om fackutbildningsanstalterna, samt avstyrker förslaget om borttagande av stipendiemöjligheterna för elever i tekniska fackskolor, handelsgymnasiernas ettåriga kurser och övriga tekniska fackutbildningsanstalter, för vilkas elever studielånenämnden föreslagit studielån som regelmässig studiehjälp. Stipendiemöjligheter borde också bibehållas för eleverna i grafiska institutets ettåriga kurs, som kunde sägas ha yrkesskolekaraktär. Däremot borde eleverna i den tvååriga kursen, som hade karaktär av fackhögskola, erhålla studielån.

Överstyrelsen framhåller, att stipendier åt elever i nämnda utbildningsanstalter nu finnes. I fråga om de tekniska fackskolorna vore de den äldsta formen av statliga stipendier. Det vore därför orimligt att eleverna framtogs möjligheten att erhålla studiehjälp utan återbetalningsskyldighet. Mellan elever i tekniska fackskolor och gymnasier finnes icke någon markerad skillnad i ålder och löneförmåner. Eleverna i fackskolorna komme i allmänhet från hem med svagt ekonomiskt underlag.

Överstyrelsen anser slutligen, att eleverna vid under överstyrelsens in-seende stående läroanstalter liksom nu skola kunna erhålla studielån. Att

enbart elever med försörjningsplikt (gifta) skulle kunna erhålla lån, finner överstyrelsen icke motiverat.

Förslaget om studielån åt elever i tandteknikerskolorna tillstyrkas av *medicinalstyrelsen*, som dessutom föreslår studielån under andra året av den tvååriga förberedande elevutbildningen å av *medicinalstyrelsen* auktoriserad arbetsplats. *Överstyrelsen för yrkesutbildning* avstyrker däremot borttagandet av stipendiemöjligheter vid dessa skolor.

Studielån åt elever i aftonkurser vid allmänna och tekniska läroverk tillstyrkas av *skolöverstyrelsen* och *överstyrelsen för yrkesutbildning*. *Skolöverstyrelsen* påpekar dessutom, att bland de låneberättigande läroantalerna böra inräknas de enskilda aftonskolorna. Förberedande kurser vid småskoleseminariet i Haparanda samt vid utbildningsanstalterna för lärarinnor i husligt arbete borde räknas till stipendiegrupperna, liksom de rent yrkesbetonade kurserna vid sistnämnda anstalter. *Överstyrelsen för yrkesutbildning* anser, att studielån böra utgå också till elever, som deltaga i aftonundervisning vid handelsgymnasier.

Kommerskollegium framhåller, att eleverna vid navigations-skolorna närmast äro jämförliga med eleverna i de tekniska fackskolorna med hänsyn till föregående praktisk utbildning och förvärvsmöjligheterna efter avlagd examen, och anser, att de böra få samma studiehjälp som dessa.

Medicinalstyrelsen anser, att eleverna vid sjuksköterskeskolorna, barnmorskeläroanstalterna och gymnastiska centralinstitutets sjukgymnastlinje även i fortsättningen böra få behålla de specialstipendier, som nu stå dem till buds.

Socialstyrelsen föreslår, att som komplement till det statliga studiehjälpssystemet möjlighet måtte beredas vederbörande verk och myndigheter att få tillgång till stipendiemedel för att stimulera tillströmningen till vissa utbildningsanstalter, när ett påtagligt arbetskraftsbehov föreligger inom respektive yrkesområden.

Studiehjälpen vid läroverken och minst två-åriga kurser. Principen om uppdelning av studiehjälpen på icke behovsprövade studiebidrag och behovsprövade stipendier tillstyrkes allmänt.

Studiebidragen, lämplighetsprövning. Förslaget att studiebidragen skola utgå utan lämplighetsprövning tillstyrkes allmänt i vad avser andra skolor än läroverken och därmed jämförliga. Även i fråga om läroverken råder mycket stor anslutning till förslaget. Sålunda ha av de hörda kollegierna vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter omkring 70 utan tvekan tillstyrkt, medan 10 uttala tvekan eller avstyrka förslaget. De som tillstyrka ansluta sig till studielånenämndens motivering och framhålla, att förslaget befordrar utjämning så långt som är möjligt av den

orättvisa skillnaden mellan tätorternas och landsbygdens barn. De övriga framhålla risken av att ytterligare öka tillströmningen till de redan överfyllda läroverken eller önskvärldheten av att i de teoretiska skolorna icke intagas andra än begåvade.

Skolkommisionen har intet att erinra mot att lämplighetsprövningen för studiebidragen slopas vid läroverk och finner det välbetänkt, att sådan prövning överhuvud ej ifrågasättes för yrkesskolorna.

Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund finner det tillfredsställande, att studiebidragen skola utgå utan lämplighetsprövning. Härigenom undanröjes en mycket vanlig och berättigad anmärkning mot det nuvarande systemet.

Skolöverstyrelsen intar (år 1949) en avvaktande ståndpunkt och yttrar:

I den föreliggande utredningen ha enligt överstyrelsens mening anförts vägande skäl för det berättigade i och för sig att slopa det krav, som nu gäller i fråga om studiebegåvning. Överstyrelsen finner det emellertid tveksamt, om tidpunkten nu är inne för en sådan åtgärd. Det är av väsentlig vikt, att tillströmningen till de teoretiska studiebanorna ej underlättas på de praktiska banornas bekostnad. Även om utredningen innefattar vissa korrektiv mot en sådan konsekvens av nämnda förslag, hyser överstyrelsen farhågor för att dessa korrektiv icke kunna i tillräcklig grad göra sig gällande, innan yrkesutbildningsväsendet utbyggs i tillräcklig omfattning, så att en bättre balans mellan tillgången på teoretiska respektive praktiska utbildningsbanor uppnåtts. Överstyrelsen finner det även tillrådligt, att man avvaktar ytterligare erfarenheter av det nya förfarandet för intagning av elever vid läroverken och jämförliga skolor, som i år för första gången prövats över hela landet, innan man skrider till åtgärder, som kunna avsevärt påverka tillströmningen till dessa skolor. Av dessa skäl anser sig överstyrelsen icke kunna f. n. biträda nämndens förslag på denna punkt utan föreslår i stället, att för rätt till studiebidrag fortfarande och tills vidare skola uppställas vissa krav i fråga om studielämplighet.

Två reservanter inom skolöverstyrelsen tillstyrka förslaget och anförä:

Vi anse nämndens förslag vara att förorda icke blott med hänsyn till att studiehjälp i denna form är avsedd att vara ett utjämningsbidrag i geografiskt hänseende utan även enär förslaget enligt vår mening måste innebära betydande lättnader vid administrerandet av bidragsverksamheten. Med hänsyn till den sålunda angivna arten av bidraget synas vid bedömande av ansökningar om dylikt bidrag icke böra anläggas studielämplighetssynpunkter, helst som man icke lär kunna skapa garantier för enhetligt bedömande i betygs- och begåvningshänseende av lärjungar vid olika skolor samt de för sådant ändamål föreslagna instrumenten därför icke böra komma till användning annat än när så oundgängligen må anses erforderligt. Det av överstyrelsen förordade systemet torde vidare — ehuru mera ägnat att tillgodose aktuella statsfinansiella synpunkter — innebära, att fortfarande komma att uteslutas från möjlighet till studier vid läroverk m. fl. utbildningsanstalter åtskilliga av dem, vilka i högre grad än mången på skolorten borde ha denna möjlighet.

Statskontoret anför:

I likhet med studielånenämnden finner statskontoret goda skäl tala för att förutsättningarna för erhållande av grundstipendium (studiebidrag) icke skola vara desamma som för behovsstipendium. Då förstnämnda understöd avses kompensera en landsbygdslevers merkostnader för sin utbildning, bör konsekvensen fordra, att något särskilt villkor av pedagogisk eller ekonomisk art icke uppställas. I nuvarande statsfinansiella läge måste emellertid följderna av ett eftergivande av nu föreskrivna villkor för studiehjälp bli föremål för noggrant övervägande. I detta sammanhang bör även beaktas, att ett sådant eftergivande på ett icke önskvärt sätt torde stimulera tillströmningen till de teoretiska skolorna. Mot bakgrunden härav finner sig statskontoret icke för närvarande kunna utan vidare acceptera nämndens förslag i detta avseende. Enligt ämbetsverkets mening bör man söka ett lämpligt korrektiv mot nämnda verkningar av studiehjälpen för att därmed ernå en minskning av anslagsbehovet. I sådant syfte anser statskontoret böra övervägas, om icke någon eller några av realskolans lägre klasser böra undantagas från de stipendieberättigade klasserna. Skulle grundstipendierna liksom behovsstipendierna utgå först fr. o. m. klass 2⁴ respektive 3⁵, torde kostnadsbesparingen måhända kunna beräknas till omkring en miljon kronor. Därest denna utväg icke skulle anses böra tillgripas, lärar bli erforderligt, att kravet på studielämplighet bibehålles i en eller annan form för grundstipendium vid de teoretiska skolorna.

Studiebidragens belopp m. m. I flertalet yttranden från *kollegierna* godtagas de föreslagna beloppen. Sänkningen av inackorderingsbidraget beklagas dock av åtskilliga, bidraget för färd med cykel vilja några behålla, och andra anse, att samma bidrag bör utgå för matsäck eller frukostmål på näringsställe. *Skolöverstyrelsen* anser jämväl, att bidraget till frukostmål bör utgå med ett enhetligt belopp av 10 kronor. *Statskontoret* ifrågasätter ett odifferentierat måltidsbidrag å förslagsvis högst 10 kronor för månad.

Beträffande vissa villkor för erhållande av studiebidrag anser *skolöverstyrelsen*, att som regel bör krävas högsta betyget i uppförande men att möjlighet bör stå öppen att med hänsyn till särskilda omständigheter lämna bidrag även till elev, som fått betyget nedsatt till B.

Stipendier. *Skolöverstyrelsen* anser, att det föreslagna maximibeloppet å 75 kronor bör kunna överskridas, där speciella skäl påkalla detta, såsom för särskilt begåvad medellös elev, framför allt elever över 16 år, för vilka barnbidrag upphört att utgå. Överstyrelsen föreslår också, att verkligt studiebegåvade elever i första klasserna skulle kunna undantagsvis erhålla stipendium.

Resebidrag för inackorderade lärjungar med stipendium. I några remissvar riktas kritik mot förslaget om bidrag till endast fyra resor om året. *Skolöverstyrelsen* anser sålunda, att bidrag bör utgå för åtminstone sex enkla resor om året med hänsyn till de olika längre lovperioderna.

Studiehjälpen vid folkhögskolor, vissa yrkesskolor och vissa av lantbruksundervisningens skolor m. fl. (Kurslängd minst 4 månader men ej två år). **Folkhögskolor.** Mot studielänenämndens förslag, i vad detsamma avser studiebidragens storlek, har erinringar framförts av *folkhögskolinspektören* samt *fyra av de hörda folkhögskolerektorerna*. Därvid har framhållits, att nämndens princip att tillämpa olika grunder för studiebidrag beträffande skolor med olika studielängd faller inför omöjligheten att garantera att studietiden blir av beräknad omfattning. En läroverkselev kan avbryta sina studier efter ett år, medan en folkhögskoleelev kan utbygga sina kurser till över två år.

Skolöverstyrelsen är ej beredd att taga ståndpunkt till frågan om studiebidragens storlek utan närmare utredning om elevernas behov och om erfarenheterna av den nuvarande stipendiegivningen vid folkhögskolorna.

Reservanter i skolkommissionen, Svenska landsbygdens ungdomsförbund och *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund* föreslå, att studiebidraget utgår med 50 kronor per månad.

Förslaget att resebidrag får beräknas endast för resa till närmaste skola, som meddelar avsedd utbildning, har accepterats av *skolöverstyrelsens majoritet*, medan *sex reservanter* avstyrka bestämmelsen under framhållande av att det i många fall skulle bli ytterst svårt att exakt bestämma, om en skola hade avsedd utbildningslinje.

Vissa yrkesskolor. Från några skolor inom yrkesundervisningen föreslås, att »läroverkssystemet» tillämpas även på kurser under 2 år. *Överstyrelsen för yrkesutbildning* delar uppfattningen, att läroverkssystemet bör komma till vidare användning än vad studielänenämnden föreslagit och påyrkar, att systemet åtminstone tillämpas för elever i *heldagskurser*, som pågå minst ett läsår. Härigenom skulle t. ex. 1-åriga verkstadsskolor, handelskurser, husmodersskolor och kurser för kokerskor i storkök erhålla stipendier enligt detta system.

Skolkommissionen anför, att en sänkning av tvåårsgränsen skulle medföra svåröverskådliga konsekvenser och yttrar vidare:

När nämnden satt gränsen vid två år, har detta av allt att döma skett med hänsyn till att tvåårsgränsen är entydig och utan risk för svårbedömbara gränsfall. Några skolor eller kurser på i det närmaste två år finnas nämligen ej vid de skolor, som hänförts till stipendielinjen. Sättes gränsen exempelvis till *ett* år, uppkommer genast frågan, vad som skall förstås med ett »år». Är det 12 månader, eller ett läsår? I senare fallet: Vilket läsår? 8, 9, 10 eller 11 månader? Kurstyper finnas av snart sagt varje längd upp till 12 à 15 månader. — Det kan måhända befinnas lämpligt att avvakta ett eller annat års försöksverksamhet, innan linjerna definitivt utformas. Därvid bör särskilt uppmärksammas huruvida någon eller några skoltyper kunna anses vara av den art, att de, oaktat utbildningstiden är förhållandevis kort, böra hänföras till ett förmånligare stipendiesystem än nämnden föreslagit.

Från några skolor, bland annat skolor för husligt arbete i Stockholm, framhålles, att resekostnaderna för eleverna ofta äro höga, då eleverna bo i förorterna eller kommunerna äro vidsträckta, samt att eleverna ha obligatoriska kostnader för frukost- och middagsmål i skolan. Eleverna böra därför erhålla bidrag till rese- och måltidskostnaderna.

Vissa av lantbruksundervisningens skolor. Lantbruksstyrelsen hälsar med tillfredsställelse förslaget att även eleverna vid lantbruksundervisningsanstalterna skola kunna erhålla studiebidrag utan behovsprövning. Styrelsen anser emellertid, att studiebidraget bör utgå med högst 50 kronor per elev och månad, vilket belopp vid inackordering i elevinternat må kunna nedsättas till lägst 25 kronor.

Styrelsen föreslår vidare, att eleverna i den praktisk-teoretiska ettåriga kursen vid mejeriskolan i Alnarp skola erhålla samma studiehjälp som eleverna i lantmannaskolorna. Denna kurs borde enligt styrelsens mening icke räknas till fackutbildningsanstalterna utan till de lägre lantbruksundervisningsanstalterna.

Styrelsen anser, att resebidrag till inackorderad elev bör utgå för fyra enkla resor mellan hemorten och den skola, som eleven bevistar, oavsett om skolan är den närmast belägna.

Skogsskolor. *Domänstyrelsen* tillstyrker studielänenämndens förslag, i vad det avser studiehjälpen åt elever vid statens skogsskolor, men föreslår, att studielån därjämte skall kunna erhållas, då verkligt behov föreligger.

Studiehjälpen vid anstalter för yrkesutbildning med kurslängd kortare än fyra månader m. fl. läroanstalter. *Styrelsen för Västerås stads skolor för yrkesundervisning* föreslår, att eleverna i elektriska installatörskurser av B-typ skola erhålla samma studiehjälp som elever vid yrkesundervisningsanstalter med längre kurstid än 4 månader. *Överstyrelsen för yrkesutbildning* anser, att eleverna i förstnämnda kurser icke böra behandlas oförmånligare än elever i annan heldagskurs av samma omfattning.

Lärarkollegiet vid elektrotekniska fackskolan i Västerås framhåller, att en kurs för inträdessökande till teknisk fackskola med de höga fordringar i matematik, som gälla för elektrotekniska och maskintekniska fackskolor, icke är någon repetitionskurs, vars huvudändamål är att trimma eleverna till en god inträdestentamen, utan att en dylik kurs fyller en lucka i skolsystemet med vars hjälp många för samhället synnerligen värdefulla medborgare få möjlighet att tillägna sig grundläggande kunskaper, svåra att skaffa på annat sätt, för fortsatt utbildning till ganska högt kvalificerade ingenjörer. Kurserna böra, i den mån de äro dagkurser på mer än 4 månader, behandlas som andra kurser av samma längd. Liknande synpunkter anläggas av *överstyrelsen för yrkesutbildning*.

Styrelsen för slöjdföreningens skola i Göteborg framhåller, att den lägre konsthantverksskolan vid nämnda skola lämnar en obligatorisk, grundläggande utbildning före inträde i den högre konsthantverksskolan och har ett lika omfattande veckoschema och ett lika långt läsår som skolan i övrigt.

Rektor vid konstfackskolan i Stockholm framhåller, att konstindustriella dagskolan är tvåårig och att flertalet elever ämna fullfölja sin utbildning i högre konstindustriella skolan. Han förordar därför, att eleverna i dagskolan erhålla stipendier enligt »läroverkssystemet».

Lantbruksstyrelsen kan icke finna bärande skäl tala för att elever i sådana kurser vid lantbrukets skolor, som pågå mindre än fyra månader, icke skola komma i åtnjutande av studiebidrag. Flera av dessa kurser, t. ex. kontrollassistentkurser och ladugårdsskötarkurser, utgöra ofta ett led i en påbörjad eller pågående utbildning. Lantbruksstyrelsen föreslår därför, att den av nämnden föreslagna 4-månadersgränsen slopas.

Behovsprövade stipendiers beräkning. Studielånenämnden har utgått ifrån att vid stipendieberäkningen hänsyn skall tagas till antalet av stipendiatens syskon under 18 år utan egen deklarationspliktig inkomst. *Statskontoret* kan icke biträda denna uppfattning. De åtgärder, som från statsmakternas sida under senare tid i olika sammanhang vidtagits för ett stödjande av barnfamiljerna, torde numera få anses vara så betydande, att en differentiering av stipendiaterna efter antalet syskon och utan hänsyn till om även dessa erhålla stipendier icke synes påkallad. Då även praktiska skäl tala för enhetlighet i förevarande avseende, får statskontoret förorda, att behovstabellerna tillämpas utan hänsynstagande till barnantal.

I motsats till studielånenämnden anser *länsstyrelsen i Karlstad*, att någon nedräkning av förmögenhet, avseende fastighet, inventarier, lager och övriga sakvärden, icke skall ske i förhållande till förmögenhet, som redovisas i kontanter, aktier eller obligationer. I fastighet eller i rörelse bundet kapital upptoges vid taxeringen till statlig förmögenhetsskatt icke till sitt verkliga värde, varigenom väsentliga förmögenhetsreserver faktiskt föreläge.

Studiehjälpens administration. *Riksräkenskapsverket* avstyrker förslaget, att statskontoret ensamt skall utanordna medel till studiebidragen, och föreslår, att det sker genom länsstyrelserna och statskontoret.

Skolöverstyrelsen tillstyrker förslaget om en central administration genom den föreslagna studiehjälpsnämnden av stipendier och studielån, under förutsättning att studiehjälpsnämnden handlägger studiehjälpsärenden inom samtliga områden av hjälpverksamheten och att överstyrelsen blir representerad i nämnden av två ledamöter, varav eventuellt en suppleant.

Överstyrelsen för yrkesutbildning anför, att skäl i princip torde kunna anföras för en centralisering av samtliga stipendieärenden till en studiehjälpsnämnd. Överstyrelsen befarar emellertid, att försening av stipendie-

ärendena skall uppkomma, om så sker, och understryker, att samtliga stipendieärenden skola behandlas i den ordning de inkomma och att behovet av arbetskraft måste tillgodoses så, att stipendieärendena icke taga längre tid än en månad.

Lantbruksstyrelsen framhåller, att den föreslagna centraliseringen av stipendieärendena till en enda myndighet med all säkerhet kommer att medföra en väldig anhopning av stipendieansökningar, speciellt i början av skolornas läsår. Det förefaller ämbetsverket tveksamt om den av länenämnden föreslagna studiehjälpsnämnden skall inom rimlig tid kunna klara granskningen av stipendieansökningarna och utbetala stipendiebeloppen till skolorna. Enligt lantbruksstyrelsens mening torde en väsentlig personalförstärkning av den föreslagna studiehjälpsnämnden vara erforderlig, vilket i sin tur komme att medföra betydligt ökade kostnader för nämndens verksamhet.

Den intima kontakt, som råder mellan skolorna och det ämbetsverk, under vilket de närmast lyda, och den kännedom, som tillsyningsmyndigheten har om skolorna och deras elever, vore av icke ringa betydelse vid stipendiebeviljandet. Då det av lantbruksstyrelsen hittills tillämpade systemet med stipendiernas beviljande och utbetalning fungerat väl, ställer sig lantbruksstyrelsen tveksam mot förslaget om att nu inrätta ett särskilt ämbetsverk för ändamålet.

Genom årliga överläggningar mellan de stipendiebeviljande myndigheterna torde överenskommelse kunna träffas angående de gemensamma och enhetliga grunder, som skola tillämpas vid stipendiernas beviljande. Härigenom torde de av nämnden påtalade olägenheterna av att flera myndigheter bevilja stipendier kunna elimineras. Lantbruksstyrelsen anser sig därför icke kunna tillstyrka, att beviljandet av stipendier åt elever vid lantbrukets skolor överflyttas till den av studielånenämnden föreslagna studiehjälpsnämnden.

Departementschefen.

Vid sin översyn av studiehjälpen vid de behandlade undervisnings- och utbildningsanstalterna har studielånenämnden föreslagit, att studiehjälpen fortfarande skall utgå i form av studielån och stipendier. Villkoren för studielån ha emellertid föreslagits bli gynnsammare än hittills och stipendierna ha ansetts bära som regel uppdelas på icke behovsprövade studiebidrag och behovsprövade stipendier. Jag ansluter mig till denna principiella uppläggning av studiehjälpen.

Det nu gällande villkoret för erhållande av studielån, att eleven skall visa utpräglad studiebegåvning, kan, om det tillämpas efter bokstaven, från lånemöjligheter utestänga många, som behöva lån för sin utbildnings fullföljande och vilka, utan att tillhöra de utpräglade studiebegåvningarna,

likväl kunna komma att göra goda insatser i samhällslivet. Jag finner det därför välbetänkt, att studielånenämnden föreslagit en avsevärd uppmjukning av nämnda villkor av innebörd, att vid lånens utdelning främst behovet av studieunderstöd skall vara avgörande och lån utdelas till alla dem, som vinna inträde i läroanstalten och anses äga förutsättningar att med tillfredsställande resultat fullfölja sin utbildning samt äro i behov av ekonomisk hjälp.

Studielånenämnden har otvivelaktigt anfört goda skäl för att studielånens nuvarande högstbelopp böra höjas, och jag ansluter mig till förslaget, att lånens normala högstbelopp bör vara 2 500 kronor för helt läsår av vanlig längd och att lån må kunna uppgå till högst 3 000 kronor, då särskilda skäl föreligga. Ytterligare höjning av maximibeloppen, vilket föreslagits av några remissinstanser, anser jag mig nu icke kunna förorda. Det torde böra påpekas, att vid utdelning av lån till elev, som även tilldelas stipendium, lånets storlek bör bestämmas med hänsyn jämväl till det eleven tilldelade stipendiebeloppet.

De riktlinjer, som i utredningen uppdragits för valet mellan studielån och stipendier, synas mig i huvudsak kunna godtagas. Den strikta tillämpningen av principerna har emellertid i utredningen lett till att flera elevkategorier, som nu ha stipendiemöjligheter, upptagits bland dem, som föreslagits få sin studiehjälp enbart i form av studielån. Förslaget har därför föranlett flera ändringsförslag i remissvaren, och hur mångskiftande och ibland för speciella skolor särskilt avpassade förslagen än äro, ha de alla det gemensamma draget, att stipendierätten i någon form föreslås bevarad för eleverna. För att undgå alltför stora ändringar i nu utgående studiehjälp torde också vid tillämpningen av principerna enligt min mening böra iakttagas, att vissa elevgrupper, som principiellt böra få sin huvudsakliga studiehjälp i form av studielån men som nu ha möjlighet att erhålla stipendier, även i fortsättningen erhålla en del av sin studiehjälp i form av stipendier. Jag anser därför, att eleverna i tekniska fackskolor, ettårskurser vid handelsgymnasierna och de övriga fackutbildningsanstalter av teknisk eller annan art, för vilka studielånenämnden föreslagit enbart studielån, böra kunna erhålla, förutom studielån, de för alla större stipendiekategorier föreslagna behovsprövade stipendierna å högst 75 kronor per månad. Jag räknar härvid till fackutbildningsanstalterna, såvitt avser konstfackskolan och slöjdföreningens skola i Göteborg, jämväl de lägre dagavdelningarna. Särskilt villkor om studielämplighet synes icke böra föreskrivas för nyssnämnda stipendier utan främst behovet av ekonomiskt stöd för utbildningen vara avgörande, varvid hänsyn skall tagas till de övriga ekonomiska förmåner, som kunna utgå till eleverna under utbildningstiden.

För elever i anstalter för utbildning av lärare och lärarinnor, vid vilka anstalter studiehjälpen varit mycket oenhetlig och stipendier endast i ringa utsträckning förekommit, har studielånenämnden föreslagit huvudsakligen

enbart studielån samt för elever med försörjningsplikt (gifta) därjämte efter behovsprövning fyllnadsstipendier å högst 600 kronor per läsår. Jag biträder förslaget, dock med den ändringen att stipendierna böra kunna utgå med högst 800 kronor och kunna tilldelas icke blott elever med försörjningsplikt utan även andra elever, då ömmande skäl föreligga. I den mån vid berörda anstalter förekomma sådana kurser för yrkesutbildning, som icke enbart taga sikte på utbildning av lärare, skola givetvis vid dessa kurser utgå stipendier i likhet med vad som gäller för motsvarande kurser vid andra utbildningsanstalter.

För eleverna i aftonkurser vid läroanstalter under statligt inseende finner jag i likhet med studielånenämnden och de hörda myndigheterna studielånen vara den lämpliga formen av studiehjälp. Studielån böra vidare kunna tilldelas elever i läroanstalter, vilka studielånenämnden icke behandlat men vilkas elever enligt nu gällande bestämmelser kunna erhålla studielån, t. ex. elever vid konsthögskolan och musikhögskolan.

Vad beträffar stipendierna har studielånenämnden föreslagit, att stipendiestödet skall differentieras med hänsyn till utbildningens längd. Nämnden har därvid räknat med den längd, som utbildningen vid de olika skolorna och kurserna normalt uppgår till enligt gällande stadgor och kursplaner. För alla stipendieberättigade elevgrupper föreslås behovsprövade stipendier på maximalt 75 kronor per månad, och differentieringen av stipendiestödet mellan längre och kortare utbildning föreslås ske på så sätt, att olika bidragsnormer för inackordering, resor och måltider i skolorten skola gälla alltefter utbildningens längd. Bidrag för dessa ändamål föreslås utgå utan behovsprövning och benämnas studiebidrag. Nämnden har med hänsyn till utbildningens längd föreslagit huvudsakligen tre stipendiekategorier, omfattande den första kurser på minst två år, den andra kurser på mindre än två år men minst fyra månader och den tredje kurser kortare än fyra månader. Skillnaden i stipendiestödet mellan de två första kategorierna består däri, att vid den längre kurstiden studiebidraget för inackordering är något högre per månad, och att studiebidrag för dagliga resor och måltid i skolorten där kunna utgå. Detta senare har sin förklaring däri, att till denna kategori höra läroverken, vilka ha många dagligen resande elever, vilket icke är regel i den andra kategorien, till vilken höra bland annat folkhögskolorna och lantmannaskolorna. I båda kategorierna skulle därjämte förekomma bidrag till resor hemmet—skolorten för inackorderade elever med behovsprövat stipendium. För den tredje kategorien ha föreslagits behovsprövade stipendier men icke studiebidrag.

I likhet med studielånenämnden anser jag det rimligt, att elever, som ge sig in på de längre utbildningslinjerna, erhålla ett förhållandevis bättre stipendiestöd än de elever, som räkna med endast en kortare utbildningstid. De föreslagna gränserna mellan de tre stipendiekategorierna finner jag mig också kunna acceptera. Jag kan därför icke biträda de i vissa yttran-

den gjorda förslagen om ändring av dessa gränser, vilka förslag i realiteten innebära, att någon skillnad icke skulle göras i stipendiestödet för längre eller kortare utbildning.

Till den första stipendiekategorien har studielånenämnden fört eleverna i allmänna läroverk och därmed jämförliga s. k. högre läroanstalter, tekniska gymnasier, tvååriga handelsgymnasier, kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning med en utbildningstid av minst två år samt specialgymnasiet vid Vilans folkhögskola. Mot nämndens förslag att sammanföra dessa skolor och anstalter till samma stipendiekategori har jag ingen erinran. Det för kategorien föreslagna stipendiesystemet motsvarar i sina huvuddrag det för läroverkens elever nu gällande systemet, dock med en principiellt viktig ändring. Nämnden föreslår nämligen, att studiebidragen, vilka motsvaras av grundstipendierna enligt nuvarande bestämmelser, icke som hittills skola vara förbundna med villkoret, att elev för att erhålla bidragen skall ha visat god lämplighet för studier. Studiebidragen föreslås skola utdelas utan särskild prövning av elevens lämplighet för den valda utbildningen och tilldelas alla »landsbygdslärlingar», som vunnit inträde i läroanstalten och tillfredsställande sköta sin fortsatta utbildning. Efter slopandet av lämplighetsprövningen få studiebidragen sin av rättviseskäl välmotiverade karaktär av utjämningsbidrag mellan skolkostnaderna för elever i skolorter och icke-skolorter klarare framhävd, och de många svårigheter och olägenheter elimineras, vilka den nu föreskrivna lämplighetsprövningen visat sig medföra vid utväljandet av stipendiater, särskilt när det gällt begynnelseklassernas elever. Lämplighetsprövningens försvinnande i vad angår läroverkens elever underlättar också införandet av studiebidrag vid andra skolor, där sådan prövning icke lämpligen kan ske. För min del hyser jag ingen tvekan att biträda studielånenämndens i denna del framlagda förslag, som jag finner synnerligen väl motiverat och ägnat att undanröja den missuppfattning och det missnöje, som nuvarande bestämmelse förorsakat.

I fråga om principerna för studiebidragens beräkning ansluter jag mig till studielånenämndens förslag. Jag finner det sålunda välbetänkt, att studiebidragen för dagliga resor icke skola göras avhängiga av att eleven bor på visst avstånd från skolan utan beräknas på grundval av de faktiska kostnaderna för resorna.

Beträffande studiebidragens belopp anser jag mig med hänsyn till förändringen i penningvärdet, sedan studielånenämndens förslag framlades, böra föreslå vissa justeringar. Studiebidraget för inackordering bör sålunda höjas från föreslagna 50 kronor till 60 kronor per månad och för elev, intagen i skolas internat, icke reduceras mer än till lägst 30 kronor. Studiehjälpen till helt obemedlad inackorderad elev skulle därmed uppgå till 135 kronor per månad och för i internat intagen dylik elev till lägst 105 kronor per månad.

Studiebidragen till måltid i skolorten böra utgå med 12 kronor per månad för ett mål och 18 kronor för två mål, oberoende av måltidens beskaffenhet. De av nämnden föreslagna gränserna för beräkningen av studiebidrag till dagliga resor böra höjas från 8 respektive 6 kronor per månad till 9 respektive 7 kronor för månad. Skäl synas mig slutligen föreligga för att bidraget till längre resor hemmet—skolorten för inackorderade elever med behovsprövat stipendium må kunna utgå för högst sex enkla resor per läsår i den mån resekostnaden per resa överstiger 15 kronor.

För erhållande av studiebidrag synes mig böra fordras, att eleven har högsta betyget i uppförande, dock att möjlighet bör finnas att med hänsyn till särskilda omständigheter lämna studiebidrag även till elev, som fått betyget sänkt.

Vad beträffar de behovsprövade stipendierna böra dessa liksom hittills vid läroverken och därmed jämförliga skolor utgå först från och med andra klassen av fyraåriga och tredje klassen av femåriga realskolor eller motsvarande klasser i jämförliga skolor samt utdelas efter prövning av elevens studielämplighet. Skolöverstyrelsens förslag att stipendier undantagsvis skulle kunna utgå även i lägre klasser kan jag sålunda icke biträda. I likhet med vad som nu är fallet i fråga om läroverksstipendierna torde maximibeloppet 75 kronor per månad böra få överskridas för särskilt begåvad elev med påtagligt stort behov av stöd för studiernas fullföljande.

Till den andra stipendiekategorien — elever i skolor med kurslängd om minst fyra månader men ej två år — har studielånenämnden fört vissa anstalter för yrkesundervisning, skolor för tandsköterskor, folkhögskolor, lantmannaskolor, lanthushållsskolor och vissa andra skolor inom lantbruksundervisningen samt skogsskolor. Jag har ingen erinran mot förslaget men anser, att till denna kategori bör av skäl, som anförts av lantbruksstyrelsen, hänföras den praktisk-teoretiska ettårskursen vid mejeriskolan i Alnarp. I konsekvens med vad jag med hänsyn till penningvärdets förändring förordat beträffande inackorderingsbidragen vid läroverken m. fl. läroanstalter böra de föreslagna studiebidragen för inackordering höjas från 25 respektive 40 kronor per månad till 30 respektive 50 kronor, varigenom studiehjälpen i högsta behovsklassen skulle uppgå till 105 respektive 125 kronor per månad, vilket sistnämnda belopp är 10 kronor lägre än i första stipendiekategorien.

Beträffande resebidragen för inackorderad elev med behovsprövat stipendium har studielånenämnden föreslagit, att bidragen skulle utgå endast för resor till närmaste skola, som meddelar den önska de utbildningen. Från representanter för folkhögskolorna och lantbruksundervisningen har påyrkats, att denna begränsning i rätten till resebidrag icke skulle finnas. Jag anser emellertid, att bestämmelsen, som nu gäller för läroverken och där den icke lämpligen kan slopas, bör vara densamma för alla elevkate-

gorier och därför behållas. Dock bör föreskrift meddelas, att den stipendieutdelande myndigheten äger rätt att medgiva resebidrag även för resor till annan skola än den närmaste, om skäl därtill äro. Sådana skäl kunna t. ex. vara, att närmaste skola icke har plats för eleven eller att han önskar bevista en s. k. rörelseskola. Antalet enkla resor torde i denna stipendiekategori kunna begränsas till av studielånenämnden föreslagna fyra resor per år, vilket tillstyrkts av företrädare för berörda skolor.

I ett fåtal skolor inom denna kategori ha vissa elever, såsom framhållits i några yttranden, kostnader för dagliga resor och måltider under skoltiden. Att emellertid för dessa elevers skull föreskriva, att studiebidrag för resor och måltider skall utgå för hela stipendiekategorien, synes mig knappast motiverat. Det torde få anförtros åt den stipendieutdelande myndigheten att i särskilda fall bevilja studiebidrag för sagda ändamål efter vanliga normer.

Vad slutligen den föreslagna tredje stipendiekategorien — kurser kortare än fyra månader — beträffar anser jag i likhet med studielånenämnden, att studiehjälpen kan begränsas till behovsprövade stipendier på högst 75 kronor i månaden. Bland de av nämnden i denna kategori upptagna kurserna finnas emellertid sådana heldagskurser, som kunna ha längre kurstid än fyra månader. I sådant fall böra de givetvis erhålla studiehjälp enligt bestämmelserna för den andra stipendiekategorien. Kurser av detta slag kunna exempelvis vara elektriska installatörskurser av B-typ och kurser för inträdessökande till teknisk fackskola.

Enligt studielånenämndens förslag skola vid lantbruksskolor och mejeriskolor utgå utbildningsbidrag å 200 kronor per år utan behovsprövning och stipendier å högst 300 kronor per år efter behovsprövning. Dessa belopp torde med hänsyn till penningvärdets förändring böra höjas till 240 kronor, respektive 360 kronor. Utbildningsbidraget till ladugårdsförmanskurser, vilket föreslagits utgå med 500 kronor per kurs utan behovsprövning, torde av samma skäl böra höjas till 600 kronor.

Vid beräkningen av de behovsprövade stipendiernas storlek anser studielånenämnden, att hänsyn bör tagas till antalet av stipendiatens syskon under 18 år utan egen deklarationsskyldig inkomst. Jag delar nämndens uppfattning. Däremot kan jag icke biträda nämndens förslag, att förmögenhet, bestående av bland annat fastighet, skulle ha mindre inverkan på stipendiebeloppets storlek än annan förmögenhet. De av nämnden framlagda beräkningstabellerna böra emellertid omräknas med hänsyn till penningvärdetsförändringen och 1951 års fastighetstaxering.

Såsom förutsättning för att stipendier av statsmedel skola kunna utgå till eleverna vid andra än statliga läroanstalter (kurser) synas för närvarande regelmässigt gälla, att läroanstalten står under tillsyn av statlig myndighet. Därutöver kräves i åtskilliga fall, att läroanstalten (kursen) är statsunderstödd. I fråga om de nu gällande principerna i berörda avseen-

den ifrågasätter jag icke någon ändring. Jämväl studielån bör kunna utgå till äldre, stipendieberättigade elever, vilka med hänsyn till försörjningsplikt eller andra särskilda skäl ha behov av förstärkt studiehjälp.

Vad beträffar frågan om studiehjälpens administration tillstyrker jag studielånenämndens förslag, att beslutanderätten i fråga om studiebidragen anförtros åt vederbörande rektorer (föreståndare). Däremot delar jag riksräkenskapsverkets mening, att den föreslagna centraliseringen till statskontoret av utanordningen av medel till dessa bidrag icke bör genomföras.

Studielånenämnden har föreslagit, att administrationen av studielån och behovsprövade stipendier skulle anförtros åt en central myndighet, studiehjälpsnämnden. De skäl, som anförts för denna centralisering av studiehjälpsverksamheten, synas mig i och för sig vägande. Jag är emellertid icke beredd att föreslå en nämnd med den omfattande verksamhet, som utredningen förutsatt, utan dessa studiehjälpsärenden torde tills vidare i huvudsak böra handläggas av samma myndigheter som hittills. Samtliga ärenden rörande studielån böra sålunda handhavas av studielånenämnden, som dock lämpligen bör benämnas studiehjälpsnämnden. Av praktiska skäl torde till denna nämnd i regel böra överföras de studiehjälpsärenden, som avse både studielån och stipendier åt samma elever. På grund av sin karaktär av specialmyndighet i fråga om studiehjälp och med hänsyn till sin sammansättning av representanter för det allmänna och fackmän från olika skolyper bör studiehjälpsnämnden vara det sammanhållande och ledande organet för studiehjälpen och i nära samarbete med de andra stipendiemyndigheterna uppdraga de principer, som skola vara gemensamma för alla studiehjälpskategorierna.

Beräkning av kostnaderna för den av studielånenämnden föreslagna studiehjälpen med de av mig förordade ändringarna har på min anmodan verkställts inom studielånenämnden. Härvid har ansetts lämpligt att grunda beräkningen på den förutsättningen, att det nya systemet tillämpades under budgetåret 1952/53. Kostnaderna för studiebidrag och stipendier ha därvid beräknats till sammanlagt 29 000 000 kronor, varav 17 200 000 kronor för elever vid läroverken m. fl. högre läroanstalter, 2 900 000 kronor för elever vid folkhögskolor, 1 000 000 kronor för elever vid tekniska fackskolor och andra fackutbildningsanstalter, 6 400 000 kronor för elever vid kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning samt 1 500 000 kronor för elever vid anstalter för lantbruksundervisningen m. m. Totalsumman 29 000 000 kronor överstiger med i runt tal 4 000 000 kronor summan av de anslag till stipendier, som för samma elevgrupper äskats i 1952 års statsverksproposition.

För studielån skulle behövas medel från allmänna studielånefonden och anslag å kapitalbudgeten av den storlek, att lån kunde utdelas med omkring 7 000 000 kronor, vilket är i runt tal 2 500 000 kronor mer än vad

som beräknats stå till förfogande för utdelning vid bifall till i 1952 års statsverksproposition framlagt förslag om kapitalinvestering för budgetåret 1952/53 i nämnda fond.

Det av mig nu förordade systemet för studiehjälpen torde böra tillämpas från och med budgetåret 1953/54, dock ej vid sådana utbildningskurser, som påbörjats redan före budgetårets ingång.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att godkänna av mig förordade grunder för studiehjälpen vid allmänna läroverk m. fl. läro- och utbildningsanstalter.

Vad departementschefen sålunda hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämma, bifaller Hans Maj:t Konungen samt förordnar, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Arne Sönerlind.